

Рибалки

Автор:

Чігозі Обіома

Рибалки

Чігозі Обіома

Четверо братів, скориставшись відсутністю батька, вирішили порибалити на забороненій річці. Там вони зустріли божевільного Абулу, що передрік ім майбутнє. Він сказав, що старшого з братів – Ікенну – невдовзі буде вбито, а його вбивця – хтось із рибалок. Ця звістка переверне життя усієї сім'ї...

Шигози Обиома

Рибалки

Chigozie Obioma

The Fishermen: A Novel

© Chigozie Obioma, 2015

© Jon Gray, Illustrations, 2015

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2017

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2017

Моїм братам (і сестрам), «батальйону», присвячується

Одна людина не може тупотіти, як юрба.

Прислів'я іґбо

Навіжений вступив до нашого дому зі злом,
Осквернивши наші святі землі,
Кажучи, що тільки він знає правду цього світу,
Він залізом винищив наших жерців.
О так! Ті діти,
Що ходили над могилами пращурів,
Також збожеволіють,
У них повиростають ікла, як у ящірки,
Вони пожеруть одне одного в нас на очах,
І давня заповідь
Забороняє ім завадити!

Мазісі Кунене

Ми з братами були рибалками.

Мої брати і я стали рибалками в січні 1996 року, після того як наш батько виїхав з Акуре, міста на заході Нігерії, де ми жили разом усе наше життя. Роботодавець, Центральний банк Нігерії, перевів його до відділення в Йолі – місті на відстані доброго верблюжого переходу, більш як за тисячу кілометрів від нас – у перший тиждень листопада минулого року. Я пам'ятаю той вечір, коли батько повернувся додому з листом про своє переведення – то була п'ятниця. Отож тієї п'ятниці й усю наступну суботу батько з матір'ю вели свої переговори пошепки, як ченці біля монастирського вітара. Недільного ранку матір було не впізнати. Вона була чимось схожа на мокру мишу і відводила очі, коли ходила будинком. Того дня вона не пішла до церкви, а залишилась удома й випрала та випрасувала стопку батькових речей, зберігаючи на обличчі непроникний і зневірений вираз. Жоден із них не сказав нам з братами ані слова, а ми не питали. Ми з братами – Ікенною, Боджею, Обембе – вже давно зрозуміли, що коли дві камери серця нашої оселі – батько і мати – набралися мовчання, як передсердя, переповнені кров'ю, то штрикати їх небезпечно, бо можна затопити увесь будинок. Тож у такі часи ми уникали телевізора, що стояв у вітальні на етажерці. Стривожені, ми сиділи у своїх кімнатах і вчили уроки або вдавали, що вчили уроки, і не ставили запитань. Ми лиш наводили за двері свої антени, щоб уловити про наше становище бодай щось.

Недільного надвечір'я дрібки інформації почали випадати з материних монологів, як пір'їнки з пишно опереного птаха:

– Що це за робота така, що забирає батька й не дає йому виховувати синів? Навіть якби я народилась із сімома руками, хіба ж змогла б упоратися з цими дітьми сама?

Хоч ці гарячкові запитання не були звернені до когось конкретно, вони, безумовно, призначалися для батькових вух. Він сидів собі в кріслі у вітальні, затуливши обличчя своєю улюбленою газетою «Гардіан», і почасти читав, а почасти слухав матір. Звісно, батько почув усе, що вона сказала, але, як завжди, пропускав повз вуха слова, що не були звернені прямо до нього, ті, які він називав «боягузливими словами». Він просто читав собі далі, іноді зупиняючись, щоб уголос засудити чи схвалити щось прочитане: «Якщо на світі є справедливість, то відьма, яку Абача має за дружину, скоро його оплакуватиме», «Ого, Фела Куті просто Бог! Сила небесна!», «Ройбена Абаті треба звільнити!» – він казав будь-що, аби тільки показати, що материні нарікання пропадають

марно, як шепіт, на який ніхто не звертав уваги.

Перш ніж ми того вечора повкладалися спати, Ікенна, котрому було вже п'ятнадцять, і на інтерпретацію явищ і подій якого ми здебільшого покладалися, висунув здогад, що батька переводять. Боджа, котрий був на рік молодший за нього і котрий почувався б дурником, якби не мав власних міркувань стосовно ситуації, сказав, що батько, певно, іде за кордон до того «Західного світу», якого ми нерідко побоювалися. Обембе було одинадцять років, він був старший за мене на два роки і не мав власної думки. Я теж. Але чекати нам лишалося недовго.

Відповідь надійшла наступного ранку, коли батько раптом з'явився в кімнаті, яку я ділив з Обембе. На ньому була коричнева футболка. Він поклав окуляри на стіл – цей жест закликав нас слухати уважно.

– Я відсьогодні житиму в Йолі й не хочу, щоб ви, хлопці, завдавали матері клопотів.

Тільки-но він сказав це, його обличчя сіпнулося, як завжди, коли він хотів натравити на нас псів страху. Він повільно говорив своїм низьким гучним голосом, вганяючи кожне слово дев'ятидюймовим цвяхом у крокви наших голів. Це для того щоб, якби ми наважилися його не послухатися, він міг однією простою фразою «А я вам казав» змусити пригадати цей самісінький момент, коли він дав свою вказівку.

– Я регулярно їй телефонуватиму, і якщо почую погані новини, – він підняв палець, щоб підкреслити сказане, – я кажу про будь-які дивні вчинки – за кожен із них дам вам прочухана.

Він вимовив слово «прочухан», яким наголошував попередження чи підкреслював розплату за хибний вчинок, з такою силою, що стали помітні вени з обох боків його обличчя. Зазвичай це слово допомагало й завершувало думку, яку потрібно було донести. Він витяг із нагрудної кишені дві 20-найрові купюри й кинув їх на наш письмовий стіл.

– Це вам на двох, – сказав він і вийшов із кімнати.

Ми з Обембе продовжували сидіти на ліжках, намагаючись допетрати, що це було, коли почули, як матір говорить до батька на вулиці таким голосом, ніби він

уже дуже далеко.

– Еме, пам'ятай, що в тебе тут хлопці ростуть, – сказала вона. – Кажу тобі, ох.

Вона ще продовжувала щось говорити, коли він завів свій «Пежо-504». Почувши звук двигуна, ми з Обембе вискочили з кімнати, але батько вже проминав ворота. Він поїхав.

Щоразу, коли я думаю про нашу історію, про те, як той ранок позначив останній день, коли ми ще жили разом, однією родиною, як було раніше, я починаю – навіть двадцять років потому – шкодувати за тим, що він поїхав, хотіти, щоб він ніколи не отримував листа про своє переведення. Поки той лист не надійшов, усе було на своїх місцях – батько щоранку ходив на роботу, а мати, яка тримала крамничку свіжих продуктів на ринку, доглядала мене і ще п'ятьох дітей, котрі, як і діти з більшості родин Акуре, ходили до школи. Усе йшло природним шляхом. Ми мало думали про минулі події. Час тоді нічого не значив. Один за одним минали дні й приносили хмари, що висіли в небі, насиченому пилом у сухі пори року, а сонце не ховалося до пізнього вечора. А під час дощових сезонів ніби чиясь рука малювала в небі розмиті картини, і хмари, що пульсували від громових спазмів, потоками вивергали безперервний дощ протягом шести місяців. Через те що час ішов за цією відомою і впорядкованою схемою, жоден окремий день не заслуговував на те, щоб залишитися в пам'яті. Тоді важливим було тільки теперішнє й осяжне майбутнє. Його знаки показувалися вдалині, як локомотив із чорним вугіллям у серці та гучним слонастим гуком, що наближався рейками надії. Іноді такі знаки приходили у снах чи в польотах на крилах мрійливих думок, що шепотіли в наших головах, – я стану пілотом або президентом Нігерії, буду заможним, матиму гелікоптери – і майбутнє поставало таким, яким ми хотіли його бачити. Воно було чистим полотном, на якому можна було уявити будь-що. Але батьків переїзд до Йоли змінив баланс у рівнянні – час, пори року й минуле набули значення, і ми почали сумувати за ним і тягтися до нього сильніше, ніж до теперішнього й майбутнього.

З того ранку він почав жити в Йоли. Домашній зелений телефон, що переважно використовувався для прийому дзвінків містера Байо, батькового друга дитинства, який жив у Канаді, став нашим єдиним способом зв'язку з ним. Мати нетерпляче чекала його дзвінків і позначала в календарі у своїй кімнаті дні, коли він телефонував. Коли батько не дзвонив за графіком, а мати виснажувала своє терпіння, чекаючи до півночі, вона розв'язувала вузол на подолі своєї раппи, видобувала пом'ятого папірця, на якому нашкрябала його номер, і набирала його

без кінця, поки батько не відповідав. Якщо ми ще не спали, то скупчувалися навколо неї, щоб почути батьків голос, і підбивали її видавити з нього обіцянку взяти нас із собою до нового міста. Однак батько вперто відмовлявся. Йола, казав він, норовливе місто із цілою історією частих і масових виявів насилля, особливо до людей нашого народу – іґбо. Ми все одно насідали на нього, аж поки у березні 1996 року не почалися криваві бунти фанатиків. Коли батько нарешті вийшов на зв'язок, він переповів – при цьому під час розмови чулася хаотична стрілянина, – як ледь-ледь уникнув смерті, коли бунтівники напали на його район, і як у будинку через дорогу було замордовано цілу родину. «Малих дітей повбивали, як тих курчат!» – сказав тоді він, так сильно й виразно наголосивши «малих дітей», що нікому при здоровому розумі не могло й на думку спасти знову наважитися проситися до нього, тож на тому воно і скінчилося.

Батько завів звичку навідувати нас через кілька вихідних. Він приїздив у своєму седані «Пежо-504», просяклий пилом і виснажений після 15-годинної дороги. Ми не могли дочекатися тих субот, коли його машина гуділа під ворітьми, і кидалися їх відчиняти, бо всім не терпілося дізнатись, якого гостинця чи подарунка він привіз нам цього разу. Та коли ми потроху звикли бачити його раз на кілька тижнів, усе змінилося. Його велетенська фігура, що випромінювала благопристойність і спокій, поступово зменшилася в наших очах до розмірів горошини. Його усталений розпорядок, що передбачав холоднокровність, слухняність, навчання й обов'язкову сіесту, які довго були сталими схемами нашого щоденного буття, поступово втрачав над нами волю. На його всевидючі очі впала пелена, а ми ж бо вірили, що ті очі здатні помітити найменшу шкоду, якої ми могли потай наробити. На початку третього місяця його довга рука, що часто тримала батога, інструмент застороги, хруснула, як виснажена гілка дерева. І тоді ми вирвалися на волю.

Ми закинули книжки на полицю й подалися досліджувати непізнаний світ навколо того, до якого ми звикли. Перш за все ми попрямували до муніципального футбольного поля, де більшість вуличних хлопців щодня грали у футбол. Але ті хлопці були наче зграя вовків. Вони зустріли нас не радо. Хоч ми й не знали нікого з них, окрім одного, Кайоде, який мешкав за кілька кварталів від нашого будинку, однак ці хлопці знали нашу родину і нас самих аж до імен наших батьків і постійно дражнилися, щодня шмагаючи словесними батогами. Попри неймовірну здатність до дриблінгу Ікенни й ті дива, які творив Обембе у воротах, до нас причепилося тавро «аматори». Вони також часто жартували, що наш батько, «містер Агву», був багатієм, який працював на Центральний банк Нігерії, а ми – привілейовані діти. Вони також підібрали для батька незвичайне прізвисько – Баба Оніле, за іменем головного героя популярного йорубського

серіалу, котрий мав шість дружин і двадцять одну дитину. Виходило, що прізвисько мало висміяти батькове бажання мати багато дітей, яке у нашому районі стало легендарним. До того ж мовою йоруба так називали богомола, гидку зелену скелетасту комаху. Ми не могли терпіти таких образ. Побачивши, що нас менше і що ми б не перемогли у бійці з цими хлопцями, Ікенна за звичаєм християнських дітей багато разів просив їх утриматися від образ наших батьків, які не заподіяли їм нічого поганого. Але вони не вгавали, аж поки якось увечері Ікенна, розлючений знову згаданим прізвиськом батька, не штовхнув одного з хлопців головою. За секунду хлопець ударив Ікенну ногою в живіт і вчепився в нього. За коротку мить, поки вони кружляли разом, їхні ноги збили в повітря нерівний вихор піску, яким було засипане поле. Але врешті той хлопець кинув Ікенну на землю і висипав жменю пилу йому на обличчя. Решта хлопчаків радісно загукали й підняли його на руки, а їхні голоси злилися у переможний хор, де переважали ноти «бу» і «фу». Того вечора ми пішли додому побиті і більше ніколи туди не поверталися.

Після тієї бійки нам набридло ходити надвір. За моєю пропозицією, ми благали матір переконати батька віддати нам ігрову приставку, щоб ми могли грати в «Мортал Комбат», бо він забрав її в нас і сховав ще минулого року, після того як Боджа – зазвичай один з перших учнів свого класу – прийшов додому з червоним написом «24-й» у табелі й попередженням про те, що він може залишитися на другий рік. Справи Ікенни були не кращі – він був шістнадцятим із сорока, і його табель потрапив до батька разом із листом від учителя, містера Баккі. Батько читав листа в такому нападі люті, що я чув тільки слова: «Сили небесні! Сили небесні!», які він повторював, як рефрен. Тоді ж він конфіскував ігри й назавжди відрізав нас від тих часів, коли ми аж звивалися від захоплення, кричали й підвивали, почувши наказ невидимого коментатора у грі: «Добий його!», коли звитяжець завдавав значної шкоди переможеному, відправивши його ударом вгору до небес або розрубавши на гротескний вибух кісток і крові. Екран тоді світився словами «фатальний удар», а букви мерехтіли вогнем. Одного разу Обембе, який саме пішов шукати полегшення, вибіг із туалету просто для того, щоб приєднатися до решти й заволати: «Це фатально!» з американським акцентом, що наслідував озвучку гри. Пізніше мати покарала його, коли побачила, що він ненароком накидав екскрементів на килимок.

Розчаровані, ми знову спробували знайти таку фізичну діяльність, яка б заповнила наш позашкільний час, коли вже звільнилися від суворих батькових приписів. Тож ми збирали своїх друзів-сусідів грати у футбол на пустирі позаду нашого двору. А ще ми покликали Кайоде – єдиного хлопця, якого ми знали зі зграї вовків, з якими грали на муніципальному футбольному полі. Його

андрогінне обличчя постійно прикрашала ніжна усмішка. До нас також приєдналися Імбафе, наш сусід, і його двоюрідний брат Тобі – напівглухий хлопець, через якого, коли говориш, надриваєш собі зв'язки, а він усе одно запитує: «Вибач, що ти сказав?» Тобі мав величезні вуха, які, здавалося, не були частиною його тіла. Він майже не ображався, – можливо тому, що іноді просто не чув, як ми, зазвичай пошепки, називали його Eleti Egoro – Заячі Вуха. Ми бігали тим полем уздовж і впоперек, одягнені в дешеві футбольні майки, на яких друкованими літерами написали свої футбольні прізвиська. Ми грали так, ніби зірвалися з ланцюга, часто зафутболюючи м'ячі у сусідні будинки, а потім робили провальні спроби їх повернути. Багато разів ми приходили на місце саме вчасно, щоб побачити, як сусіди пробивають нашого м'яча, пропускаючи повз вуха наші благання віддати його, бо той м'яч ударив когось або щось розбив. А одного разу м'яч перелетів через сусідський паркан і вдарив інваліда по голові, вибивши його з візка. Іншого разу м'яч розбив шибку у вікні.

Щоразу, як хтось знищував м'яча, ми збиралися грошима й купували новий – усі, крім Кайоде, котрий, походячи з бурхливого моря найбіднішого населення міста, не міг докласти до наших зборів навіть одного кобо. Часто він був одягнений у поношені й подерті шорти, а мешкав зі своїми літніми батьками, духовними лідерами невеликої Христової Апостольської Церкви, у недозведеному двоповерховому будинку за першим поворотом по дорозі до школи. Не маючи змоги робити свій внесок, він молився за всі наші м'ячі, благаючи Бога допомогти нам і зберегти кожен якомога довше, забороняючи їм перетинати межі майданчика.

Одного дня ми купили чудовий новий м'яч білого кольору з логотипом Олімпіади'96, що відбулася в Атланті. Після того як Кайоде помолився, ми почали грати, та вже ледве за годину Боджа копнув м'яча так, що той приземлився за огорожею двору лікаря. М'яч розбив шибку у шикарному будинку і нагнав страху на двох сонних голубів на даху, які затріпотіли геть. Ми почекали на чималій відстані, щоб мати змогу втекти, якщо хтось вийде і кинеться на нас. Витримавши значну паузу, Ікенна і Боджа подалися до будинку, а Кайоде став на коліна й заблагав Бога втрутитися. Коли наші посланці досягли двору, лікар, що немов уже чекав на них, кинувся в наш бік, і ми всі чкурнули так, що аж п'яти заблищали. Діставшись додому, захекані й спітнілі, ми зрозуміли, що футболу з нас досить.

* * *

Ми стали рибалками, коли наступного тижня Ікенна повернувся додому зі школи й ошелешив нас цією новітньою ідеєю. То був кінець січня, бо я пам'ятаю, що того тижня ми відсвяткували день народження Боджі з домашнім пирогом і шипучкою замість звичайної вечері, а було це 18 січня 1996 року. Його дні народження позначали «місяць одного віку», в який він зрівнювався роками з Ікенною, котрий народився 10 лютого, за рік до Боджі. Соломон, однокласник Ікенни, розказав йому про насолоди рибальства. Ікенна переповів, що Соломон змальовував це заняття як захопливий спорт, який мав додаткові переваги, бо, рибалючи, він міг продавати частину вилову й трохи заробляти. Риболовля тим більше зацікавила Ікенну, бо пробудила ідею про можливість «воскресити» Йойодона, нашу рибку. Акваріум, що колись стояв біля телевізора, був домом надприродно гарної рибки симфизодона, що була феерією кольорів – коричневого, фіолетового, пурпурового і навіть блідо-зеленого. Батько назвав рибку Йойодоном після того, як Обембе видав кілька схожих за звучанням слів, намагаючись вимовити слово «симфизодон» – родову назву рибки. Батько прибрав акваріум після того як Ікенна і Боджа, співчутливо намірившись звільнити рибку від «брудної води», злили її й замінили чистою питною водою. Згодом вони повернулися й помітили, що рибка вже не спливає вгору від ряду камінців і коралів на дні.

Щойно Соломон розповів Ікенні про рибальство, наш брат запрягнувся впіймати нового Йойодона. Наступного дня вони з Боджею пішли до Соломонового будинку, а коли повернулися, то без угаву говорили про таких і сяких риб. Вони купили дві вудки з гачками у місці, яке показав Соломон. Ікенна розклав їх на столі у їхній кімнаті й пояснив, як ними користуватися. Вудки являли собою довгі дерев'яні палиці, до кінця яких була прив'язана волосінь. Та волосінь закінчувалася залізними гаками, на які, пояснював Ікенна, треба насадити наживку – дощових черв'яків, тарганів, хлібні кульки, що завгодно – аби підманити й упіймати рибу. Від наступного дня протягом усього тижня вони після школи мчали до річки Омї-Али на межі нашого району, щоб порибалити, долаючи довгу й звивисту стежку, проминаючи галявину позад нашого двору, що служила домівкою для клану свиней і в дощовий сезон сильно тхнула. Вони ходили в товаристві Соломона й інших хлопців з нашої вулиці й поверталися з бляшанками, повними риби. Спочатку вони не дозволяли нам з Обембе ходити з ними, хоч наша цікавість злетіла до небес, коли ми побачили маленьких барвистих рибок, яких вони ловили. Тоді одного дня Ікенна сказав нам з Обембе: «Ходіть із нами, і ми зробимо вас рибалками!» – і ми пішли.

Ми почали ходити до річки кожного дня після школи у товаристві інших дітей з нашої вулиці, у процесії, яку вели Соломон, Ікенна і Боджа. Ці троє часто

замотували вудки у ганчір'я чи старі раппи. Решта ж із нас – Кайоде, Імбафе, Тобі, Обембе і я – несли різні речі: від рюкзаків із рибальським одягом і нейлонових торбинок з черв'яками та дохлими тарганами, які були нашою наживкою, до порожніх бляшаних банок з-під напоїв, у яких ми носили впійману рибу й пуголовків. Ми разом тюпали до річки, бредучи порослими чагарником стежками, на яких наші голі ноги чіпляли й шмагали зарості жалкої кропиви, залишаючи на шкірі білі пухирі. Екзекуція, якій піддавала наші ноги кропива, дивним чином підходила ботанічній назві панівної в цій місцевості трави esap, що мовою йоруба означало відплату, або помсту. Ми йшли цією стежкою один за одним, і, щойно проминувши зарості трави, кидалися до річки, мов навіжені. Старші з нас – Ікенна, Боджа й Соломон – перевдягалися у брудні рибальські костюми. Вони ставали на березі річки й тримали вудки над водою так, щоб наживлені гачки зникли під водою. Але незважаючи на те що вони рибалили, як це робилося у давні часи, коли люди знали з річкою з пелюшок, вони здебільшого ловили тільки кілька корюшок завбільшки з долоню або буру тріску, впіймати яку було набагато важче, і дуже зрідка – кілька тиліпій. Решта ж з нас просто вичерпувала бляшанками пуголовків з води. Мені подобалися пуголовки, їхні гладенькі тільця, їхні непропорційні голови й те, що вони здавалися майже безформними, ніби були мініатюрними копіями китів. Тому я захоплено дивився, як вони трималися в товщі води, і мої пальці чорніли від сірого слизу, який я стирив з їхньої шкіри. Іноді ми підбирали мушлі або порожні панцирі якогось давно померлого членистоногого. А ще ловили закручених равликів у формі первинних завитків матерії, знаходили зуби якихось тварин і вважали, що вони жили в якусь із давно минулих епох, бо Боджа палко доводив, що то зуби динозавра, і взяв кілька додому; а ще – клапти злиняної шкіри кобри, котру та скинула просто на березі річки, і взагалі будь-що цікаве, що траплялося на очі.

Лише раз ми впіймали рибу, яка була достатньо велика для продажу, і я часто згадую той день. Соломон витягнув ту колосальну рибу, що була більша за будь-що бачене нами в Омі-Алі. Тоді Ікенна із Соломоном пішли до продуктового ринку, розташованого неподалік, і повернулися на берег трохи більше ніж за півгодини, маючи п'ятнадцять найра. Ми з братами пішли додому з шістьма найра, що були нашою часткою з продажу, і нашій радості не було меж. Відтоді ми почали рибалити серйозніше і не спали до пізньої ночі, обговорюючи справу.

Ми рибалили з чималим запалом, наче на березі річки щодня збиралися вірні глядачі, які стежили за нами й уболівали. Ми не звертали уваги на сморід тухлої води, на крилатих комах, хмарки яких щовечора оповивали береги, на гидотний вигляд водоростей і листя, що утворювали мапу країн неспокійних націй берегом далі, де варикозні дерева вмочали гілки у воду. Ми кожнісінького дня ходили

туди з іржавими бляшанками, дохлими комахами й липкою червою, одягнені здебільшого у дрантя й старий одяг, бо отримували від риболовлі чималу насолоду попри труднощі й жалюгідні результати.

Коли я сьогодні озираюся назад – а тепер, уже маючи власних синів, я роблю це частіше, – то розумію, що наші життя і наш світ змінилися саме під час одного з тих походів до річки. Бо саме там час почав набувати значення – на річці, де ми стали рибалками.

2 Річка

Омі-Ала була страшною річкою.

Давно забутою жителями Акуре, як покинута своїми дітьми мати. Але колись то була чиста річка, що давала найпершим осельникам рибу та чисту питну воду. Вона оточувала Акуре й зміїлася вздовж і поперек усього міста. Як і багато інших африканських річок, її колись вважали богом, і люди вклонялися їй. Вони споруджували каплиці на її честь і просили в них заступництва й поради Ємоджі, Оші, русалок та інших духів і божеств, що населяли водойми. Усе змінилося, коли з Європи прибули колоністи і принесли Біблію, котра згодом відвадила від Омі-Али її адептів, і люди, тепер здебільшого християни, почали бачити в ній лихе місце. Спаплюжену колиску.

Вона стала джерелом похмурих чуток. В одній із тих чуток ішлося про те, що люди проводять на її берегах які завгодно фетишистські ритуали. Ту плітку підтримували повідомлення про трупи, туші тварин та інші ритуальні речі, що пливли поверхнею річки чи лежали на її берегах. А тоді, на початку 1995 року, в її водах виявили понівечене тіло жінки з вирізаними частинами. Коли ті залишки було знайдено, міська рада встановила на річці комендантську годину з шостої вечора до шостої ранку, і річку було покинуто. За багато років набрався довгий ряд інцидентів, що заплямували історію річки та спаплюжили її ім'я настільки, що з часом навіть згадка про неї викликала огиду. Не дуже допомагало й те, що коло неї розташувалася релігійна секта, відома під назвою Небесна Церква, або Церква білих одіянь, що мала у країні погану славу. Її віряни вклонялися духам води й скрізь ходили босі. Ми знали, що наші батьки суворо покарають нас, якщо коли-небудь дізнаються про наші походи до річки. Але ми й не думали про це, аж

поки одна з наших сусідок – дрібна перекупка, яка ходила містом, тягаючи на голові тацю зі смаженим арахісом, – не впіймала нас на стежці до річки й не повідомила матері. То було наприкінці лютого, і на той час ми вже рибалили близько шести тижнів. Саме того дня Соломон вивудив чималу рибину. Ми аж попідскакували, побачивши, як вона теліпається на гачку, і завели нашу рибальську пісню, яку придумав Соломон. Ми завжди співали її у хвилини тріумфу, наприклад, під час смертельного польоту риби на волосіні.

Пісня була варіацією широко відомої наспівки, яку виконувала невірна дружина пастора Ішавуру, головного персонажа найпопулярнішого в Акуре християнського серіалу тих часів, «Вищої сили», під час повернення до церкви після попереднього вигнання за свій гріх. І хоч придумав ідею Соломон, своя частка більшості запропонованих рядків, які потім стали затвердженим текстом, надійшла чи не від кожного з нас. Наприклад, вставити «рибалки тебе впіймали» замість «ми тебе впіймали» придумав Боджа. Ми замінили її зізнання, що Божа сила здатна утримати її від диявольської спокуси, нашою здатністю міцно тримати й не відпускати впійману рибу. Нам так сильно подобалася ця пісня, що іноді ми мугикали її вдома або у школі.

Ми так голосно співали її, радіючи улову Соломона, що не чули, як до річки, нечутно ступаючи босоніж, мов привид, прийшов літній чоловік, священник Небесної Церкви. Коли ми ще тільки починали навідуватися до річки і знайшли цю церкву у своїх рибальських угіддях, то негайно включили її до кола своїх розваг. Ми підглядали за вірянами крізь відчинені дерев'яні вікна невеликої церковної зали з облущеною блакитною фарбою і передражнявали їхні шалені рухи й танці. Тільки Ікенна вважав недоречним знущатися з духовних практик релігійної установи. Коли до нас підійшов той старий, я стояв найближче до стежки і першим його побачив. Боджа був на іншому березі річки. Побачивши чоловіка, він кинув свою вудку і вискочив на берег. Обидва берега ділянки річки, на якій ми рибалили, були прикриті від вулиці довгими смугами кущів, і самої води не було видно, аж поки не пройдеш вибитою стежкою, протоптаною серед чагарників від найближчої вулиці. Ступивши на стежку, старий підійшов ближче і зупинився, побачивши дві наші бляшанки, що стояли в ямках, які ми викопали власними руками. Він зазирнув усередину бляшанок, над якими кружляли мухи, й похитав головою.

– Що це таке? – спитав він мовою йоруба з чужим для мене акцентом. – Чому ви кричите, наче купка п'яниць? Хіба ви не знаєте, що просто на тому березі стоїть Дім Божий? – Він вказав у напрямку церкви, повністю розвернувшись назад до стежки. – Хіба у вас немає ніякої поваги до Бога, га?

Нас учили, що нечемно відповідати на питання дорослого, яке звинувачує нас у чомусь, навіть якби ми мали готову відповідь. Тож замість того щоб відповісти, Соломон вибачився.

– Нам шкода, baba, – сказав він, склавши долоні разом. – Надалі ми не кричатимемо.

– Що ви ловите у цій водоймі? – спитав старий, пропустивши Соломонові слова повз вуха і махнувши рукою на річку, вода в якій тепер стала тьмяно-сірою рівниною. – Пуголовків, корюшок – що? Ішли б краще додому.

Він блимнув очима, переводячи погляд з одного на іншого. Імбафе здушено зареготав, Ікенна гримнув на нього, пробурмотівши впівголоса: «Йолоп», – але запізно.

– Думаєш, це смішно? – сказав чоловік, вперши погляд в Імбафе. – То ж знай, що мені шкода ваших батьків. Я впевнений, вони не знають, що ви сюди ходите, і шкодуватимуть про це, якщо коли-небудь дізнаються. Хіба ви не чули, що уряд заборонив людям сюди ходити? Ох, оце вже покоління росте! – він з подивом озирнувся навколо, а тоді сказав: – Підете ви звідси чи ні, але більше так не галасуйте. Чули мене?

Протяжно зітхнувши й похитавши головою, священник розвернувся і пішов геть. Ми запирхали від сміху, передражняючи те, як теліпалося на його худій статури біле вбрання, від чого він здавався дитиною у завеликому костюмі. Ми сміялися над боягузливим чоловіком, якого сполохав вигляд риби та пуголовків (бо він поглянув на рибу нажаханими очима), і над уявленим нами смородом з його рота (хоч ніхто з нас не стояв до нього досить близько, щоб його відчути).

– Цей чоловік як Ія Олоде, навіжена жінка, про яку говорять, що вона ще гірша, – сказав Кайоде. Він ніс бляшанку з рибою та пуголовками, і вона саме нахилилася, тож Кайоде прикрив її зверху долонею, щоб нічого не вискочило. У нього текло з

носа, але здавалося, що він цього не усвідомлював, тож молочно-білі виділення висіли трохи нижче його ніздрів. – Вона завжди танцює містом – здебільшого танець макосса. Якось її вигнали з великого ярмарку в районі Оджа-Оба, бо казали, що вона присіла в самій середині ринку, просто коло м'ясного прилавка, і висралася.

Ми засміялися. Боджа реготав аж трусився, а тоді, наче сміх вичерпав з нього всі сили, просто впустив руки на коліна і важко задихав. Ми ще сміялися, коли помітили, що Ікенна, котрий не зронив жодного слова відтоді, як священик урвав нашу риболовлю, виліз із води на берег трохи віддалік, де пожухла трава есан нависла над річкою. Він почав розстібати ременя на мокрих шортах, і ми всі з цікавістю спостерігали за ним. Ми бачили, як він знімає решту рибальського вбрання і починає витиратися.

– Іке, що ти робиш? – спитав Соломон.

– Йду додому, – коротко відповів Ікенна, ніби не міг дочекатися, коли його спитають. – Я хочу піти додому повчитися. Я учень, а не рибалка.

Соломон нічого більше не сказав. Він усе зрозумів, оскільки зерно того, як зараз почав поводитися Ікенна, показуючи відсутність інтересу до риболовлі, було посіяне ще минулого тижня. Того дня його довелося умовляти йти з нами на річку. Тому, коли він сказав: «Я хочу піти додому повчитися. Я учень, а не рибалка», – запитань ні в кого не було. Боджа, Обембе і я, позбавлені будь-якого іншого вибору, крім того, щоб піти за ним, оскільки ми ніколи не робили того, чого Ікенна не схвалював, теж почали перевдягатися. Обембе замотав наші вудки у поношену раппу, яку ми поцупили з однієї з материних старих коробок. Я підібрав бляшанки й невеличку поліетиленову торбинку, в якій звивалася, борсалася і повільно дохла решта невикористаних черв'яків.

– Ви справді йдете? – спитав Кайоде, коли ми пішли за Ікенною, котрий начебто й не чекав на нас, своїх братів.

– Чому ви йдете саме зараз? – спитав Соломон. – Це через священика чи через той день, коли ти зустрів Абулу? Хіба я не просив тебе не чекати? Хіба не казав не слухати його? Хіба не говорив, що він лихий, божевільний скаженець?

Але жоден з нас не промовив ані слова у відповідь, і жоден не повернув голови. Ми просто йшли собі за Ікенною, який ішов попереду, несучи тільки чорну поліетиленову торбу, в якій тримав рибальські шорти. Він покинув свою вудку на березі, але Боджа підібрав її й поніс у своїй раппі.

– Нехай ідуть, – почув я слова Імбафе позаду нас. – Вони нам не потрібні. Ми можемо рибалити й самі.

Вони почали дражнити нас, але відстань скоро відрізала нас від них, і ми мовчки пішли стежкою. Я йшов і думав, що це найшло на Ікенну. Часом я не міг зрозуміти його дій чи рішень і здебільшого покладався на Обембе, який допомагав мені все збагнути. Після зустрічі з Абулу минулого тижня, про яку згадав Соломон, Обембе розповів мені історію, яка, за його словами, спричинила несподівану переміну Ікенни. Я розмірковував над його розповіддю, коли Боджа закричав:

– О Боже, Ікенно, дивись, це мама Іябо!

Він побачив одну з наших сусідок, яка торгувала арахісом, сидячи на лавці перед церквою, зі священником якої ми зустрілися на річці. На той час, як Боджа підняв тривогу, було вже запізно – жінка вже углядела нас.

– Ох-ох, Іке, – гукнула вона, коли ми проходили повз неї зі спокоем в'язнів. – Що це ви там робили?

– Нічого! – відповів Ікенна й надавав ходи.

Вона звелася на ноги – тигр, а не жінка, – і підняла руки, ніби готувалася кинутися на нас із кігтями.

– А що це у вас в руках? Ікенно? Ікенно! Я до тебе звертаюся.

Ікенна демонстративно поквапився стежкою, а ми слідом за ним. Ми пішли коротшою стежкою позаду нашого двору, над якою гілка бананового дерева, зламана буревієм, тепер стирчала, як тупа морда морської свині. Дійшовши туди, Ікенна повернувся до нас і сказав:

– Ви всі побачили? Побачили, до чого нас призвела ваша дурість? Хіба я не казав, що годі ходити до тієї дурної річки, але ніхто з вас мене не послухав? – Він поклав обидві долоні на голову: – От побачите, вона точно здасть нас мамі. Хтось хоче закластися, що ні? – він ляпнув себе по чолу. – Хочете?

Ніхто не відповів.

– Тепер ви бачите? – сказав він. – Тепер вам очі розкрилися, так? От побачите.

Ці слова гупали в моїх вухах, поки ми йшли далі, несучи додому страх того, що вона, без сумніву, доповість про все матері. Та жінка була материною подругою, вдовою, чоловік якої загинув у Сьєрра-Леоне, воюючи за Африканський Союз. Він залишив їй тільки свою посмертну виплату, розділену порівну з чоловіковою родиною, двох напівголодних синів, однолітків Ікенни, і безліч нескінченних потреб, які спонукали нашу маму час від часу їй чимось допомагати. Мама Іябо, заставши нас за грою коло небезпечної річки, безперечно, розповість усе матері на знак подяки. Ми страшенно цього боялися.

* * *

Наступного дня після школи ми не пішли до річки. Натомість сиділи у своїх кімнатах, чекаючи на материне повернення. Соломон та інші хлопці подалися на берег, сподіваючись, що ми прийдемо, але, не дочекавшись нас, прийшли перевірити, де ми є. Ікенна сказав їм, а особливо Соломонові, що їм також було б краще покинути риболовлю. Та коли Соломон відкинув цю пораду, Ікенна запропонував йому забрати його вудку. Соломон посміявся з нього й пішов з таким виглядом, ніби був захищений від усіх перелічених Ікенною небезпек, що начебто блукали тінями навколо Омі-Али. Ікенна дивився, як вони йдуть геть, хитаючи головою і жаліючи хлопців, які вперто вирішили йти тією погибельною стежкою далі.

Коли того дня мати повернулася додому набагато раніше звичайного часу, коли вона зачиняла крамницю, ми одразу зрозуміли, що сусідка нас викрила. Мати була глибоко приголомшена масштабами свого невідання, зважаючи на те, що вона жила з нами в одному будинку. Це правда, ми довго приховували те, чим займаємось, тримаючи рибу й пуголовків під ліжком у кімнаті Ікенни й Боджі, тому що знали про поголос щодо Омі-Али. Ми маскували запах тухлої води і навіть нудотний сморід дохлої риби, бо ловили здебільшого слабку дрібноту, а

отже вона рідко коли доживала до наступного дня. Попри те що ми тримали її у воді, яку принесли з річки у бляшанках з-під напоїв, вона вся скоро помирала. Ми щодня поверталися додому зі школи й відчували сморід дохлої риби та пуголовків, що заповнював кімнату Ікенни й Боджі. Ми викидали їх на смітник за парканом нашого двору разом із бляшанками і журилися, бо порожні бляшанки було нелегко дістати.

Ми також приховували численні поранення й травми, отримані у наших таємних походах. Ікенна і Боджа дбали про те, щоб мати не дізналася про них. Одного разу вона насила на Ікенну за те, що той надавав стусанів Обембе, почувши, що той співає у ванній рибальську пісню, але Обембе одразу ж прикрив його, сказавши, що Ікенна побив його, бо він назвав Ікенну свинячою головою, тож заслужив його гнів. Але Ікенна вдарив його, бо вважав безглуздя з боку Обембе співати ту пісню, коли мати була вдома, адже це могло викрити нас. Ікенна тоді попередив, що коли Обембе бодай раз у майбутньому припуститься тієї ж помилки, він ніколи більше не побачить річки. Саме через цю погрозу, а не через легенького штурхана, Обембе й почав скиглити. Навіть коли другого тижня нашої пригоди Боджа напоровся пальцем ноги на вістря крабової клешні на березі річки і сандаля омилася його кров'ю, ми збрехали матері, що це сталося під час гри у футбол. А насправді Соломонові довелося витягати крабову клешню з його рани, а всім нам, окрім Ікенни, було сказано відвернутися. А Ікенна, розлючений виглядом інтенсивної кровотечі в Боджі й страхом, що той може стекти кров'ю й померти, попри Соломонові тверді запевнення, що цього не станеться, розчавив краба палицею на млинець, тисячу разів проклявши його за те, що він завдав Боджі такої дошкульної шкоди. Матір вразило в саме серце те, що ми примудрилися зберігати свою таємницю так довго – понад шість тижнів, хоч ми й збрехали, що все тривало лише протягом трьох, впродовж яких вона навіть не підозрювала, що ми рибалимо.

Того вечора вражена мати важко крокувала будинком. Вона не дала нам вечері.

– Ви не заслуговуєте того, щоб їсти в цьому домі, – сказала вона, крокуючи взад-уперед між кухнею та своєю кімнатою. Її руки трусилися, а дух надломився. – Ідіть і їжте рибу, яку ви наловили в тій небезпечній річці, нехай вона вас наситить.

Вона зачинила двері кухні на замок, щоб ніхто з нас не потягнув собі їжі перш ніж лягти спати, але була така схвильована, що продовжила вести притаманний для свого ображеного стану монолог до пізнього вечора. І кожне слово, що

злітало з її вуст, кожен звук її голосу глибоко проникали в наші голови, як отрута, що просякувала тіло до кісток.

– Я розповім Еме, що ви накоїли. Я певна, що коли він почує це, то покине все й повернеться сюди. Я знаю його, знаю Еме. От побачите, – мати клацнула пальцями, а потім ми почули, як вона вишморгує носа у край своєї раппи. – Думаєте, я б позбулася життя, якби котресь із вас утопилося в тій річці? Я не перестану існувати, якщо хтось із вас вирішить заповідати собі шкоду. Ні. Anya nke na' akwa nna ya emo, nke neleda ina nne ya nti, ugulu-oma nke ndagwurugwu ga'ghuruta ya, umu-ugo ga'eri kwa ya – Око, що сміється з батька й зневажає літню матір, нехай виключують ворони долин і роздере хиже птаство.

Того вечора мати закінчила свій виступ оцим уривком із Книги приказок Соломонових – найстрашнішої з відомих мені частин Біблії. Згадуючи той вечір, я розумію, що, мабуть, саме те, як вона цитувала уривок – мовою ігбо, наситивши слова злістю, – і зробило його таким осудливим. Окрім того, мати промовила решту англійською замість ігбо, мовою, якою з нами розмовляли батьки. Між собою ми балакали йорубською, мовою міста Акуре. Хоч англійська й була державною мовою Нігерії, але вона лишалася мовою формальною, якою до людини зверталися незнайомці й чужі. Вона потенційно могла викопати цілий кратер між людиною та її друзями чи ріднею, якби хтось вирішив перейти на неї. Тому наші батьки рідко коли вдавалися до англійської, окрім таких випадків, як цей, коли слова мусили вирвати землю з-під наших ніг. Батьки були в цьому майстрами, тож мати досягла бажаного, бо слова «втопилися», «усе», «існувати», «небезпечна» прозвучали важко, вивірено, гостро й докірно і, залишившись у наших головах, мучили нас до пізньої ночі.

З Орел

Батько був орлом.

Могутнім птахом, який улаштував своє гніздо вище за решту собі подібних і ширяв у повітрі, наглядаючи за своїми молодими орлятами, як король наглядає за тронем. Наш будинок – бунгало на три спальні, яке він придбав того року, коли народився Ікенна, – був його високим гніздовищем; місцем, де він владарював зі стиснутим кулаком. Саме тому згодом усі думали, що коли б він не

поїхав з Акуре, наша домівка не стала б такою вразливою, і ті напасті, що випали на нашу долю, ніколи б не сталися.

Батько був незвичайною людиною. Коли всі підхопили псалми про контроль за народжуваністю, він – єдина дитина в родині, де мати понад усе хотіла йому братів і сестер, – мріяв про будинок, повний дітей, мріяв про цілий клан нащадків зі своєї плоті. Ця мрія стала приводом для численних кепкувань у кусючій економічній ситуації в Нігерії 1990-х років, але він відмахувався від образ так, ніби то були просто комарі. Батько накреслив ескіз нашого майбутнього – мапу мрій. Ікенна мав стати лікарем, але пізніше, потому як Ікенна з раннього віку почав виказувати захоплення літаками, а також узявши до уваги той факт, що в Енугу, Макурді й Онічі були авіаційні школи, в яких Ікенна міг би навчатися, батько змінив лікаря на пілота. Боджа мав стати юристом, а Обембе – родинним лікарем. Попри те, що я хотів бути ветеринаром, лісником чи доглядачем тварин у зоопарку – та взагалі будь-де, аби там були тварини, – батько вирішив, що я стану професором. Девід, наш молодший брат, якому ледве виповнилося три роки, коли батько переїхав до Йоли, мав стати інженером. Лише для Нкем, нашої однорічної сестри, батько не мав готового вибору кар'єри. Він казав, що для жінок вирішувати такі речі немає потреби.

Ми від самого початку знали, що рибальства в батьковому списку не було й близько, але в той час про це не думали. Турбуватися ми почали від того вечора, коли мати пригрозила розповісти батькові про нашу риболовлю, розпаливши наш страх перед гнівом тата. Їй здавалося, що нас до цього підбили злі духи, яких треба вигнати ударами батога. Вона знала, що ми радше волітимемо, аби сонце впало на землю й спопелило її разом із нами, аніж відчуємо силу батькового прочухана на шкірі своїх сідниць. Як вона сказала, ми забули, що наш батько не та людина, яка взує чужого черевика, якщо власний намокне, – він радше ходитиме по землі босоніж.

Коли наступного дня, у суботу, вона пішла до крамниці з Девідом і Нкем, ми зробили все, аби знищити всі докази нашого промислу. Боджа покvapливо приховав свої вудки й одну запасну під іржавенькими листами покрівлі – залишками з 1974 року, коли звели наш будинок, – що стояли під парканом коло материних грядок із помідорами. Ікенна знищив свої вудки й викинув уламки до смітника за огорожею.

Тієї суботи нас навідав батько, і це сталося точно через п'ять днів після того, як нас упіймали за риболовлю біля річки. Напередодні його відвідин ми з Обембе

вибагливо молилися, бо я сказав, що Бог міг би й торкнутися батькового серця, аби той утримався від шмагання. Ми разом стали на підлогу навколішки й завели:

– Господи Боже, якщо ти любиш нас так, як кажеш, – Ікенну, Боджу, Бена й мене, – почав Обембе, – то не дай батькові приїхати нас навідати знову. Нехай залишається в Йолі, просимо тебе, Господи. Будь ласка, почуй нас: знаєш, як сильно він нас шмагатиме? Ти це розумієш? От послухай, у нього є батоги з волячої шкіри, kombokos, які він купив у м'ясника, – ото вже вони болючі! Слухай, Господи, якщо ти дозволиш йому повернутися й відшмагати нас, то ми більше не ходитимемо до недільної школи і ніколи більше не співатимемо й не плескатимемо в долоні у церкві! Амінь.

– Амінь, – повторив я за ним.

Коли батько приїхав опівдні того дня, погудівши клаксоном під ворітьми, як він часто робив, заїжджаючи до двору серед радісного галасу, ми з братами не вийшли його привітати. Ікенна запропонував, щоб ми залишилися у кімнатах і вдали, що поснули, тому що могли б роздратувати батька ще більше, якби вийшли його зустрічати «просто так, ніби нічого не сталося». Тож ми зібралися в кімнаті Ікенни, уважно прислухаючись до батькових рухів і чекаючи миті, коли мати почне свою доповідь, а вже вона була гарною оповідачкою. Щоразу, коли батько повертався, вона сідала біля нього на великій канапі у вітальні і детально змальовувала, як жила родина за його відсутності, – включаючи такі категорії, як виниклі родинні потреби й те, як їх було задоволено, у кого вона що позичала, наші успіхи у школі, церкві. Окремо вона доводила до його відома випадки непокори, які вважала неприпустимими і які, на її думку, заслуговували на його покарання.

Я пам'ятаю, як вона колись два вечори поспіль годувала його розповіддю про те, як одна жінка з нашої пастви народила дитину, повідомивши навіть про її вагу. Вона розповідала про диякона, котрий випадково перднув, стоячи на подіумі в церкві минулої неділі, і описала, як мікрофони посилили той ганебний звук. Мені особливо сподобалося, як вона переповіла випадок, коли в нашому районі лінчували злодія – як натовп збив того втеклого крадія на землю градом каміння, і як вони дістали десь автомобільну покрішку й приладнали йому на шию. Вона підкреслила загадковість миттєвої появи в натовпі бензину і те, що злодій не встиг і кашлянути, як уже горів. Так само уважно, як і батько, я слухав, як вона описувала вогонь, що огорнув злодія, і те, як особливо яскраві його пасма

здійнялися на найволохатіших ділянках його тіла – особливо на лобковій – і як повільно воно поглинуло його. Мати описувала калейдоскоп вогню, що оповив злодія сяйвом від язиків полум'я, і його зойк такими живими фарбами, що картина охопленої вогнем людини так і закарбувалася в моїй пам'яті. Ікенна інколи казав, що якби мати здобула освіту, то стала б чудовим істориком. Він мав рацію, бо мати рідко коли пропускала будь-яку деталь того, що сталося за батькової відсутності. Вона розповідала йому про кожен подію.

Отож спочатку вони говорили про поточні питання: про батькову роботу і його думку щодо знецінення найри за «цього гнилого устрою під владою теперішньої адміністрації». Хоч ми з братами завжди хотіли мати такий словниковий запас, який мав батько, були часи, коли ми його зневажали, і часи, коли той лексикон здавався просто необхідним, як у випадках, коли він говорив про політику, про яку не можна було балакати мовою іґбо через відсутність потрібних слів. Серед таких понять була й «аміністація», як мені тоді чулося це слово. Центральний Банк котився до прірви, і головною темою озвучених того дня батькових роздумів було можливе наближення смертної години Ннамді Азіківе, першого президента Нігерії, якого батько любив і вважав наставником. Зік, як його називали, лежав у шпиталі в Енугу. Батько говорив песимістично. Він побивався через негідний стан закладів охорони здоров'я в нашій країні. Він кляв диктатора Абачу і бідкався через маргіналізацію народу іґбо в Нігерії. Решту часу, поки вечеря не була готова, він нарікав на британців, котрі породили чудовисько, утворивши Нігерію як єдину країну. Коли ми почали їсти, мати взяла диригентську паличку у свої руки. Чи знав батько, що усі вихователі в дитсадку, до якого пішла Нкем, її полюбили? Коли він спитав: «Ezi okwu – Он як?» – вона переповіла йому хронологію досягнень маленької Нкем. «А як тут Оба, король Акуре?» – поцікавився батько, тож вона розповіла йому геть усе про сварку Оби з військовим губернатором штату, столицею якого було місто Акуре. Мати продовжувала говорити, аж раптом, коли ми того вже не чекали, сказала:

– Діме, я хочу тобі дещо розповісти.

– Я уважно слухаю, – відповів батько.

– Діме, твої сини Ікенна, Боджа, Обембе й Бенджамін утнули найгіршу, абсолютно й невимовно погану річ.

– Що вони зробили? – спитав батько, різко клацнувши столовим сріблом значно гучніше, ніж до того.

– Ох, гаразд, Діме. Ти знаєш матір Іябо, жінку Юсуфа, ту, що торгує арахісом...

– Так, так, я її знаю, переходь хутшіч до того, що вони зробили, подруго моя! – вигукнув він. Батько часто називав когось «друзе мій» чи «подруго моя», коли та людина його дратувала.

– Ehen, ця жінка продавала арахіс тому старому священику з Небесної Церкви, що коло Омі-Али, аж коли на стежці, що веде до річки, з'явилися хлопці. Вона їх одразу впізнала, гукала до них, але вони й не озирнулися. Жінка сказала священикові, що знає їх, а він розповів, що ці хлопці вже багато днів рибалють на річці і що він їх кілька разів намагався попередити, та вони й слухати не хотіли. А знаєш, що є найтрагічнішим? – мати плеснула долонями, щоб підготувати його до нещадної відповіді на це питання. – Мати Іябо впізнала у тих хлопцях твоїх синів: Ікенну, Боджу, Обембе і Бенджаміна.

Настала хвилина тиші, під час якої погляд батька блукав кімнатою і зупинявся на різних предметах: на підлозі, на стелі, на завісці – на будь-чому, немов просячи їх бути свідками того, про яку негідну поведінку йому щойно розповіли. Поки тривала тиша, я також роздивлявся навколо. Я переводив погляд від футболки Боджі, що висіла біля дверей, на шафу, а звідти – на календар на стіні. Ми називали його календарем М.К.О., бо на ньому ми четверо стояли з М.К.О. Абіолою, колишнім кандидатом у президенти. Я помітив дохлого таргана – можливо, убитого в гніві – його голова тепер була розмазана по вичовганому жовтому килимку. Це нагадало мені про ті зусилля, яких ми доклали, щоб знайти ігрову приставку, яку батько заховав від нас і яка б утримала нас від риболовлі. Якось у пошуках приставки ми обшукали кімнату батьків, поки мати з малечею кудись пішла, але її ніде не було – ані в батьковій шафі, ані в жодному з незліченних комодиків. Тоді ми взяли батькову стару металеву скриню, ту, про яку він казав, що її придбала для нього наша бабуся, коли він уперше поїхав із села до Лагоса 1966 року. Ікенна був певен, що приставка лежала там. Ми перенесли залізну скриню, що була важка, наче труна, до кімнати Ікенни й Боджі. Тоді Боджа ретельно перепробував усі ключі, що в нас були, аж поки кришка зі скрипом не підстрибнула вгору. Поки вони несли скриню, з неї виліз тарган, видерся на іржаву кришку й полетів собі геть. Коли Ікенна відкинув кришку, кімнату заповнили темно-червоні комахи. Ми й оком не встигли змигнути, як один тарган уже опинився на жалюзі, інший повз головою донизу дверцятами шафи, а ще один заповзав у кросівок до Обембе. Ми з братами з криками тупотіли по тисячах тарганів майже тридцять хвилин, намагаючись наздогнати їх, а вони розбігалися навсібіч. Тоді ми винесли скриню геть. А після

того, як ми замели кімнату від тарганів, Обембе приліг на ліжку, і я побачив у нього на підшвах розтовчені шматки тарганів: відокремлений зад, розтовчену сплющену голову з вилізлими очима, шматки відірваних крил, що позалазили аж у проміжки між його пальцями, і жовту речовину, що вичавилася з грудей комах. Один лежав під його лівою ногою, розплющений до товщини паперу, з розчепіреними крилами.

Мої думки, подібні до монетки, що обертається, застигли, коли батько неочікувано спокійним голосом сказав:

– Отож, Адаку, ти сидиш тут і по всій правді кажеш мені, що мої хлопці – Ікенна, Боджанонімеокпу, Обембе й Бенджамін – і були тими, кого бачили на річці? Саме на тій небезпечній річці, де встановлено комендантську годину, і на якій, як відомо, зникали навіть дорослі?

– Так і є, Діме, вона бачила саме твоїх синів, – відповіла вона англійською, бо батько раптом перейшов на неї і наголосив кожен склад у слові «зникали» особливим тоном.

– Сили небесні! – кілька разів швидко повторив батько, викрикуючи так, що склади розділилися, і два слова звучали як «Сили-не-бесні», нагадуючи звуки, коли хтось біжить металевую поверхню.

– Що це з ним? – спитав Обембе, наблизившись до самісінької межі плачу.

– Та закрій свого рота, – тихо гаркнув Ікенна. – Хіба я не казав вам кинути рибалити? Але ви всі вирішили послухатися Соломона. Ось вам результат.

Батько спитав:

– То ти справді хочеш сказати, що вона бачила моїх хлопців? – одночасно з Ікенною, і ми почули, як мати відповіла: «Так».

– Сили небесні! – вигукнув батько ще голосніше.

– Вони всі в хаті, – сказала мати, – спитай їх і дізнаєшся сам. Як подумаю, що вони справді купили рибальське знаряддя, гачки, вудилища й грузила на

кишенькові гроші, що ти їм давав, то стає ще гіркіше.

Матір виразно акцентувала слова «на кишенькові гроші, що ти їм давав», і це глибоко вжалило батька. Він, певно, почав звиватися, як проколотий черв'як.

– І довго вони цим займалися? – спитав він. Мати, прагнучи відмежуватися від провини, трохи повагалася, і тоді батько рикнув: – Хіба я говорю до глухонімої?

– Три тижні, – визнала вона переможеним голосом.

– Сили небесні! Три тижні, Адаку. З тобою під одним дахом?

Однак то була брехня. Ми сказали матері, що все тривало три тижні, бо сподівалися, що це зменшить нашу провину. Але навіть цієї неточної інформації було досить, щоб розпалити батьків гнів.

– Ікенно! – заревів він. – Іке-енно!

Ікенна, який увесь цей час, відколи мати почала свою розповідь, сидів на підлозі, підскочив на рівні. Спочатку він кинувся до дверей, тоді зупинився, ступив назад і взявся рукою за сідницю. Він одягнув ще одні шорти, щоби бодай трохи зменшити вплив того, що на неї чекало, хоча він, як і решта з нас, розумів, що батько, скоріш за все, битиме по голій шкірі.

Він підняв голову й крикнув:

– Сер!

– Зараз же йди сюди!

Ікенна, обличчя якого було всипане веснянками, схожими на бубони, пішов уперед, зупинився перед невидимим бар'єром, що раптом виник на його шляху, а тоді вибіг з кімнати.

– Вийдіть усі сюди, перш ніж я дорахую до трьох! – гукнув батько. – Бігом!

Ми відразу сипонули з кімнати й стали тлом позаду Ікенни.

– Я так розумію, ви чули, що розповіла мені ваша мати, – сказав батько, і на його лобі проступили довгі смуги вен. – Це правда?

– Це правда, сер, – відповів Ікенна.

– Тож... це правда? – сказав батько, і його очі миттєво прикипіли до опущеного лиця Ікенни.

Розлючений, він не став чекати відповіді, а одразу ж пішов до своєї кімнати. Мої очі впали на Девіда, який сидів на одному з диванів з пакунком печива в руці й готувався дивитись, як нас відшмагають, а тим часом батько повернувся з двома батогами, один закинувши на плече, а інший міцно стиснувши в руці. Він витяг на середину кімнати невеличкого столика, за яким зазвичай ів. Мати, яка щойно прибрала з нього тарілки й протерла ганчіркою, застєбнула раппу на грудях і стала вичікувати миті, коли батькове покарання зайде надто далеко.

– Кожен із вас простягнеться скатертю на цьому столі, – сказав батько. – Кожен отримає свого прочухана по голій шкірі, так, як ви прийшли у цей грішний світ. Я впріваю й мордюся, щоб відправити вас до школи, щоб ви отримали західну освіту, як цивілізовані люди, а натомість ви захотіли стати рибалками. Ри-бал-ками! – він кілька разів вигукнув це слово, наче для нього воно звучало прокляттям, і, повторивши його надцять разів, він наказав Ікенні витягнутися на столі.

Покарання було суворим. Батько змусив нас рахувати отримані удари. Ікенна і Боджа, простягнувшись на столі зі скатаними донизу шортами, налічили відповідно двадцять і п'ятнадцять, тоді як ми з Обембе нарахували по вісім ударів кожен. Мати намагалася втрутитися, але її відштовхнуло суворе батькове попередження, що як вона заважатиме, то теж отримає своє разом із нами. Зважаючи на те, як сильно розсердився, він міг говорити це цілком серйозно. Батька не зворушили ані наші крики, пiski й верески, ані материні благання, і він продовжував нас шмагати, втовкмачуючи нам, як він працює, щоб заробити для нас гроші, і люто випльовуючи слово «рибалки», а тоді повернувся до своєї кімнати, закинувши батоги на плече й залишивши нас триматися ззаду за штани й рюмсати.

* * *

Вечір після прочухана був жорстоким. Як і мої брати, я відмовився від вечері, попри голод і принадні аромати смаженої індички та плантанів – рідкісної страви, яку приготувала мати, знаючи, що гордість не дозволить нам вечеряти, і сподіваючись покарати нас ще сильніше. Взагалі, до того дня додо (смажені плантани) не готувалося в нашому домі дуже давно. Мати наклала на нього заборону роком раніше, після того як ми з Обембе поцупили кілька шматків із холодильника, а тоді збрехали, що бачили, як додо поїли пацюки. Мені страшно хотілося вибратися тихенько з кімнати й узяти з кухні одну з чотирьох тарілок, у які мати насипала наші порції страви, але я не смів цього робити, бо боявся, що цим зраджу братів, які замислили голодування на знак протесту. Цей невтамований голод посилив мій біль, тож я плакав до пізньої ночі, аж поки не поринув у сон.

Наступного ранку мати розбудила мене, поплескавши по плечі й сказавши:

– Прокидайся, Бене, прокидайся. Батько хоче тебе бачити, Бене.

Кожна клітина мого тіла горіла вогнем. Здавалося, що на сідницях стало більше плоті. Однак мене втішило, що наше голодування не триватиме увесь наступний день, як я побоювався. Ми ж бо завжди після таких суворих покарань копили на батьків губи і якийсь час уникали і їх самих, і їжі, щоб відплатити їм і – якщо пощастить – змусити їх вибачитися й замиритися з нами. Але цього разу ми не мали нагоди так вчинити, бо батько сам покликав нас до себе.

Щоб підвестися з ліжка, я спочатку підповз до його краю, а тоді повільно опустив ноги, і вмить мої сідниці пронизало цвяхами болю. Коли я увійшов у вітальню, там і досі було напівтемно. Минулого вечора вимкнулася електрика, і зараз вітальню освітлювала лише гасова лампа, що стояла посеред столу. Боджа, який з'явився в кімнаті останнім, прийшов накульгуючи й кривлячись за кожним рухом. Коли ми всі розсілися по місцях, батько довго на нас дивився, поклавши підборіддя на руки. Мати, яка сиділа обличчям до нас на відстані простягнутої руки від мене, розв'язала з одного боку сповивальну раппу, зв'язану вузлом під пахвою, і підняла бюстгальтер. Її кругла, наповнена молоком цицька одразу зникла в крихітних обіймах Нкем. Немовля пожадливо накрило ротом округлу, темну й пружну пипку, мов тварина, яка накинулася на свою здобич. Батько з цікавістю подивився на пипку, а коли та зникла з очей, зняв окуляри і поклав їх на стіл. Щоразу, як він знімав окуляри, наша з Боджею разюча схожість на

нього – темна шкіра й голова у формі квасолини – проступала ясніше. Ікенна й Обембе були загорнуті у материну шкіру кольору термітника.

– Гаразд, слухайте всі, – сказав батько англійською. – Те, що ви зробили, завдало мені болю з кількох причин. По-перше, перед тим, як поїхати, я казав вам не завдавати клопотів матері. А що ви зробили? Позналили її – і мене – з батьком усіх клопотів.

Він переводив погляд з одного обличчя на інше.

– Слухайте мене, те, що ви зробили, було дійсно погано. Погано. Як діти, які отримують західну освіту, можуть брати участь у такому варварському промислі? – На той момент я ще не знав слова «промисел», але через те, як батько викрикнув його, я зрозумів, що слово це лихе. – І, по-друге, мене і вашу матір жахнули небезпека і ризик, на які ви пішли. Це геть не та школа, до якої я вас послав. Ніде навколо тієї смертоносної річки ви не знайдете корисних книжок. – Далі він говорив зі смертельно серйозним обличчям, піднявши руку в королівському жесті: – Попереджаю вас, друзі мої, – будь-кого, хто принесе до цього будинку зі школи погану оцінку, я відправлю в село працювати на фермі або збирати пальмовий сік на вино – ogbu-akwu.

– Боже борони! – відкинула таку перспективу мати, клацнувши над головою пальцями, щоб відігнати сповнені негативної енергії батькові слова. – Ніхто з моїх дітей туди не потрапить.

Батько сердито глянув на неї.

– Так, Боже борони, – сказав він, передражняючи материн турботливий голос. – Як Бог може їх уборонити, якщо просто під твоїм носом, Адаку, вони шість тижнів ходили до тієї річки? Шість. Повних. Тижнів. – Він похитав головою, відраховуючи шість тижнів на пальцях. – А тепер слухай, подруго моя, ти мусиш упевнитися, що вони читають свої книжки. Чуєш мене? І зачинятимешся ти тепер о п'ятій, а не о сьомій. І не працюватимеш у суботу. Я не допущу, щоб ці діти скотилися в прірву в тебе під носом.

– Я почула тебе, – відповіла мати мовою ігбо, цмокаючи язиком.

– Загалом, – продовжував батько, обводячи очима наше розірване півколо, – відтепер стримуйте свої примхи. Намагайтеся бути хорошими дітьми. Нікому не подобається шмагати власних дітей. Нікому.

Примхами, як ми зрозуміли з багатьох прикладів батькового використання цього слова, було потурання непотрібним бажанням. Він хотів ще щось сказати, але його урвав вентилятор на стелі, що раптово ожив, сповістивши про несподіване відновлення постачання примхливої електрики. Мати увімкнула електричну лампу й прикрутила гнота гасової. У запалій тиші я перевів погляд на календар, бо саме на нього падало електричне світло: хоч тепер був уже березень, календар і досі був на лютневій сторінці, що зображувала орла в польоті – із розправленими крилами, витягнутими лапами, загнутими кігтями і ясними сапфіровими очима, що дивилися в об'єктив. Його велич накривала усе аж до горизонту, зображеного на тлі, неначе світ належав йому, і він був творцем усього – крилатим і пернатим богом. Раптом у мене промайнула сповнена гострого страху думка, що за якусь невловиму мить усе зміниться й урве його тривалу нерухомість. Я боявся, що застигли пташині крила зараз розклякнуться і почнуть битися. Я боявся, що ці пронизливі очі от-от блимнуть, а лапи поворухнуться. Я боявся, що коли це станеться – коли орел залишить своє місце, свою частину неба, в якій застиг від другого лютого, коли Ікенна перегорнув сторінку календаря – світ і все в ньому зміняться так, що їх більше не можна буде впізнати.

– З іншого боку, я хочу, аби ви всі зрозуміли, що хоч ви повелися недобре, ваш вчинок знову показав, що ви маєте сміливість братися за щось ризиковане. Такий зухвалий дух – це дух чоловіків. Отож я хочу, щоб від сьогодні ви направили цей дух на щось більш плідне. Я хочу, щоб ви стали іншими рибалками.

Ми всі здивовано презирнулися, окрім Ікенни, котрий стояв, опустивши очі додолу. З нас усіх він найбільше постраждав від покарання, тому що батько, покладаючи на нього більшу частину провини, шмагав його найсильніше, не знаючи, що Ікенна намагався нас зупинити.

– Я хочу, щоб ви стали командою рибалок, яка ловитиме хороші мрії і не відступить, поки не виловить найбільшу. Я хочу, щоб ви стали джагернаутами, грізними й нездоланими рибалками.

Це глибоко мене здивувало. Я був подумав, що він зневажає це слово. Силкуючись зрозуміти суть сказаного, я глянув на Обембе. Він кивав головою на

все, що казав батько, і його чоло освітілося від легкої, мов натяк, усмішки.

– Добре, хлопці, – пробурмотів батько, і широка усмішка пом'якшила різкі зморшки, виткані злістю і люттю на полотні його обличчя. – Слухайте, відповідно до того, чому я вас завжди вчив, що в будь-чому поганому завжди можна знайти щось хороше, я скажу вам, що ви можете стати іншим різновидом рибалок. Не тими, хто ловить щось у брудному потоці помиїв, як Омі-Ала, але рибалками розуму. Хватами. Дітьми, що черпатимуть руками з річок, морів та океанів цього життя і стануть успішними: лікарями, пілотами, професорами, юристами. Так?

Він знову обвів нас очима.

– Ось якими рибалками я хочу бачити своїх дітей. То як, готові прочитати слова гімну?

Обембе і я миттєво закивали головами. Він глянув на іншу пару, що втупила очі в підлогу.

– Боджо, а ти?

– Так, – неохоче пробурмотів Боджа.

– Іке?

– Так, – сказав Ікенна після тривалої паузи.

– Дуже добре, а тепер усі скажіть «джа-гер-наути».

– Джа-гер-наути, – повторили ми всі.

– Грізні. Г-р-і-з-н-і. Грі-зні.

– Не-здоланні.

– Рибалки, які ловлять хороше.

Батько засміявся глибоким горловим сміхом, поправив краватку й пильно нас оглянув. Розігнавши голос у крещендо й скинувши в повітря кулака так, що краватка злетіла вгору, він закричав:

- Ми – рибалки!

- Ми – рибалки! – підхопив наш хор на повний голос, і кожен з нас здивувався, як раптово – і майже без зусиль – ми прийшли у такий захват.

- Ми – продовження наших вудилищ, гаків і грузил.

Ми повторили, але він почув, що хтось сказав «подовження» замість «продовження», тож змусив нас промовити це слово окремо, перш ніж повести далі. А перед тим він покартав нас за те, що ми не знаємо цього слова, бо весь час говоримо мовою йоруба замість англійської – мови «західної освіти».

- Ми нездоланні, – продовжив він, і ми повторили за ним.

- Ми грізні.

- Ми джагернаути.

- Ми ніколи не програємо.

- Оце добре, хлопці, – сказав він, коли наші голоси вгамувалися, як осад у збовтаній пляшці. – А тепер, може, нові рибалки мене обіймуть?

Почуваючись ошуканими магічним батьковим переходом від глибокої відрази до схвалення, ми один за одним повставали на ноги й засунули голови під поли його розстебнутого піджака. Ми обіймали тата по кілька секунд, під час яких він плескав і цілував наші голови, а тоді ритуал повторювався з наступним. Після того він узяв свого дипломата й витягнув новенькі 20-найрові купюри, перемотані папірцем з емблемою Центрального банку Нігерії. Він дав Ікенні й Боджі по чотири купюри кожному, а нам з Обембе – по дві. Ще по одній він виділив для Девіда, який заснув на дивані, і Нкем.

- Не забувайте того, що я вам сказав.

Ми всі закивали, і він уже був пішов, але раптом його ніби хтось гукнув, тож він розвернувся й підійшов до Ікенни. Поклавши руки на його плечі, він сказав:

– Іке, ти знаєш, чому я шмагав тебе найсильніше?

Ікенна, що й досі роздивлявся підлогу, наче то був екран у кінотеатрі, пробурмотів:

– Так.

– І чому? – спитав батько.

– Тому що я народився першим, я їхній лідер.

– Добре, пам'ятай про це. Відтепер, перш ніж робити що-небудь, озирайся на них. Вони роблять те саме, що й ти, і йдуть туди, куди йдеш ти. Це добре, що ви всі так тримаєтеся одне одного. Тому, Ікенно, не заведи братів на манівці.

– Так, татку, – відповів Ікенна.

– Добре їх направляй.

– Так, татку.

– Добре їх веди.

Ікенна трохи повагався, а тоді пробурмотів:

– Так, татку.

– Завжди пам'ятай, що кокос, який падає в цистерну, доводиться дуже добре вимити, перш ніж його можна буде їсти. Я хочу сказати, що коли ти вчиниш щось неправильне, мені доведеться тебе виправити.

Нашим батькам часто доводилося пояснювати вирази з прихованим значенням, тому що іноді ми розуміли їх буквально, але вони вчилися розмовляти саме так, бо саме таку структуру має наша мова – іґбо. Хоч в ній існує й буквальный відповідник попереджувальній фразі «стерезися», вони казали «Jiri eze gi ghuo opu gi opu – Порахуй зуби язиком». Розпікаючи якомсь Обембе за провину, батько вибухнув реготом, коли побачив, що Обембе водить язиком по периметру рота – щоки набугрилися, а підборіддям потекла слина, поки він намагався провести стоматологічний перепис населення. І тому наші батьки, коли сердилися, найчастіше вдавалися до англійської, бо, розгнівавшись, вони не хотіли пояснювати сказане. Але навіть англійською батько часто зловживав як мудрованими вокабулами, так і англійськими ідіомами. Якомсь Ікенна розповів нам, що коли був дитиною, ще до того, як я народився, батько серйозним тоном сказав йому «взяти час на роздуми», і він, послуховавшись, виліз на обідній стіл і зняв настінного годинника з гачка.

– Я зрозумів, сер, – сказав Ікенна.

– Тож ви виправилися, – сказав батько.

Ікенна кивнув, і батько – подібної миті я не пам’ятав – попросив його пообіцяти. Я бачив, що це здивувало навіть Ікенну, бо батько вимагав від своїх дітей коритися своїм словам – він ніколи не просив взаємної згоди чи обіцянки. Коли Ікенна сказав «я обіцяю», батько розвернувся й вийшов на вулицю, а ми вибігли за ним і дивилися, як його машина їде геть запилюженою дорогою, і нам було сумно від того, що він знову поїхав від нас.

4 Пітон

Ікенна був пітоном.

Дикою змією, що виросла у страхитливе гадище, живучи на деревах, у царинах, що вище решти змій. Ікенна перетворився на пітона після шмагання. Воно змінило його. Ікенна, якого я знав, став іншим: моторним і запальним хлопцем, який увесь час неспокійно рухався. Це перетворення почалося значно раніше, воно йшло поступово, внутрішньо й задовго до шмагання. Але саме після покарання вперше проступили назовні його прояви, спонукаючи його до таких

вчинків, на які ми й не думали, що він спроможний, – і першим з них було бажання скривдити дорослого.

Десь через півгодини після того як батько поїхав до Йоли, щойно мати пішла до церкви з нашими молодшими, Ікенна зібрав нас із Боджею й Обембе у своїй кімнаті й оголосив, що ми мусимо покарати Ію Іябо – жінку, що нас виказала. Ніхто з нас не пішов того дня до церкви, посилаючись на те, що нездужаємо після шмагання. Ми всі посідали на ліжку і слухали.

– Я маю увігнати в неї зуби, і ви мусите мені допомогти, бо все сталося через вас, – сказав він. – Якби ви мене послухали, вона не мала б чого розповідати, і батько б мене так сильно не побив. От подивіться, подивіться...

Він розвернувся й опустив шорти. Обембе миттю заплющив очі, а я побачив червоні смуги на пухких половинках сідниць. Вони були наче смуги на спині Ісуса з Назарета – одні довгі, інші короткі, деякі перетиналися, утворюючи червоний Х, а деякі йшли окремо від решти, як лінії на долоні якоїсь людини з нещасливою долею.

– От до чого ви з тією ідіоткою мене призвели. Тому ви всі мусите придумати, як нам її покарати, – Ікенна клацнув пальцями. – Треба зробити це сьогодні. Тоді вона знатиме, що до нас краще не лізти, бо так не минеться.

Поки він говорив, за вікном мекекнула коза. Ммбрее-ее-геге-е-е-е!

Це розсердило Боджу.

– Знову ця коза, ця скажена коза! – закричав він, зводячись на ноги.

– Сядь назад, – гаркнув Ікенна. – Дай їй спокій, а мені – ідеї щодо тієї жінки, поки мама не повернулася з церкви.

– Гаразд, – сказав Боджа й сів. – Ти ж знаєш, що Ія Іябо тримає багато курей? – Боджа сидів, повернувшись обличчям до вікна, звідки й досі чулося козине мекання. Хоч було видно, що його думки залишалися з тією козою, він сказав: – Так, вона тримає їх цілу купу.

– Здебільшого півнів, – докинув я, прагнучи пояснити йому, що коли вони співають – то півні, а не кури.

Боджа вискалився на мене, зітхнув і сказав:

– Так, але тобі конче треба уточнювати стать тих курей? Я тобі скільки разів казав не приплітати своє дурне захоплення тваринами у важливі...

Ікенна закрив йому рота.

– Ох, Боджо, коли ти вже навчишся розпізнавати важливе і поділишся з нами своїми ідеями? Ти витрачаєш час, лютуючи через козу й насідаючи на Бена через такий дріб'язок, як різниця між куркою й півнем.

– Гаразд, я пропоную схопити одну з них, убити й засмажити.

– Оце фатально! – вигукнув Ікенна, скорчивши роздратовану гримасу, ніби його от-от має знудити. – Але я не думаю, що з'їсти курча тої жінки буде доречно. І як ми його засмажимо? Якщо ми тут щось розпалимо, мама знатиме, вона нюхом почує. Тоді вона запідозрить, що ми його вкрали, а крадіжкою ми заробимо собі ще сильніших ударів батогом. Нікому з нас це не потрібно.

Ікенна ніколи не відмахувався від думки Боджі, належним чином її не обміркувавши. Між ними існувала взаємна повага. Я майже не бачив, щоб вони сварилися, тоді як на мої запитання відповідали «ні», «не так» або «неправильно». Боджа визнав його правоту, кілька разів кивнувши головою. Далі Обембе запропонував, щоб ми закидали двір тієї жінки камінням, сподіваючись, що котрийсь камінь влучить в одного з її синів, а тоді накивали п'ятами, перш ніж хтось вийде з двору.

– Неправильно думаєш, – сказав Боджа. – А що як котрийсь із її синів, отих великих голодних хлопців, що носять подраний одяг і мають біцепси, як у того Арнольда Шварценеггера, впіймають нас і наб'ють? – Він показав рукою, як випинаються їхні дужі біцепси.

– Вони всиплють нам ще сильніше за батька, – докинув Ікенна.

- Так, - сказав Боджа. - Навіть уявити важко.

Ікенна згідно закивав. Тепер я залишився єдиним, хто ще нічого не запропонував.

- Бене, а ти що скажеш? - спитав Боджа.

Я ковтнув, і моє серце забилося швидше. Моя впевненість часто жухла, коли старші брати змушували мене приймати якесь рішення замість того, щоб вирішити за мене. Я ще думав, коли мій голос промовив незалежно від мене самого:

- У мене є одна думка.

- То кажи! - скомандував Ікенна.

- Гаразд, Іке, гаразд, я пропоную захопити одного з її півнів... - я прикипів очима до його обличчя. - І...

- Так? - сказав Ікенна. Вони всі навели на мене очі, ніби я став якоюсь сенсацією.

- Відрубати йому голову, - закінчив я.

Щойно я договорив, як Ікенна скричав:

- Оце справді фатально! - а Боджа, чиї очі раптом ніби здичавіли, заплескав у долоні.

Мої брати хвалили мене за ідею, джерелом якої стала казка, що її розповів нам у класі вчитель мови йоруба на початку чверті. У тій казці лихий хлопець у нападі люті знімає голови усім півням і куркам в околиці. Ми поспішили геть зі свого двору, тримаючи в голові найменш відкриту дорогу до будинку тієї жінки, і проминули невеликі кущі й лавку теслі, де нам довелося позакривати вуха долонями, щоб захистити їх від оглушливого звуку верстатів, що розпилювали деревину. Та жінка, Ія Іябо, жила в невеликому бунгало, що зовні було ідентичне нашому: невелика веранда, два вікна із жалюзі й сітками, прибитий до стіни лічильник електрики й подвійні двері, от тільки її огорожа була не з цегли й

цементу, а з глини й землі. Ця огорожа в кількох місцях потріскалася від тривалого впливу сонця і була всіяна різними плямами й патьоками. Крізь гілля одного з дерев тягнувся від високовольтного стовпа до двору електричний кабель.

Ми намагалися почути бодай якісь ознаки життя, але Ікенна й Боджа невдовзі зробили висновок, що двір порожній. За командою Ікенни Обембе переліз через огорожу, ставши Ікенні на плече. Боджа рушив за ним, а ми з Ікенною залишилися стояти на сторожі. Щойно вони двоє залізли у двір, звідти почулося кукурікання й несамовите биття півневих крил, що наближалось до огорожі разом із тупотінням ніг моїх братів, які гналися за птахом. Це повторювалося кілька разів, аж поки ми почули, як Боджа сказав: «Тримай, тримай його, не відпускай!» – так само, як ми казали одне одному, коли наші гачки підсікали рибу під час риболовлі на Омі-Алі.

Почувши цей вигук, Ікенна ступив уперед, щоб видертися на огорожу й подивитися, чи впіймали вони півня, але зупинився просто перед нею. Він луною повторював слова Боджі: «Не відпускай, не відпускай». Коли він поставив ногу в дірку в огорожі, його сідниці визирнули з-над пояса штанів. Стара обмазка посипалася з паркана на землю, як пил. Закріпившись однією ногою, він підтягнувся вгору, тримаючись за верх огорожі. З-під його руки вигулькнув і відбіг подалі сцинк із гладеньким і блискучим барвистим тілом. Наполовину звісившись до двору, а наполовину залишившись на вулиці, Ікенна взяв у Боджі півня, повторюючи: «От молодець, от молодець!»

Ми повернулися до власного двору й пішли прямо до городу на задньому подвір'ї, що був завбільшки з чверть футбольного поля. Він був загороджений з усіх трьох боків бетонними блоками, два ряди яких позначали нашу межу із сусідами: з одного боку – з родиною Імбафе, а з іншого – із сімейством Агбаті. Третій бік, прямо проти нашого бунгало, позначав межу зі звалищем, на якому жила колонія свиней. З боку звалища, нависаючи над огорожею, росла папая, а мандаринове дерево – зазвичай густо вкрите листям під час дощового сезону – в усі часи стояло між огорожею і колодязем у дворі. Це дерево росло за якихось п'ятдесят метрів углиб двору від колодязя – глибокої ями в землі з бетонним коміром по краю. До бетону було приладнано металеву ляду, яку батько запирав на замок на час сухих сезонів, коли в Акуре пересихали колодязі й люди прокрадалися до нашого двору, щоб набрати води. З іншого боку двору до тієї частини огорожі, що розмежовувала нас із родиною Імбафе, тулився невеликий город, у якому мати саджала помідори, кукурудзу й окру.

Боджа опустив скам'янілого півня на вибране місце й узяв ножа, якого Обембе приніс із нашої кухні. До нього приєднався Ікенна, і разом вони утримували півня на місці, геть байдужі до його гучного кукурікання. За мить усі ми дивилися, як ніж в руці Боджі рухається згори вниз із незвичною легкістю і пронизує півневу зморщену шию так, ніби Боджа не вперше користувався отак ножем, і наче йому на роду було написано використати його знову. Півень сіпнувся й забився, і ми усі разом міцно тримали його руками. Я поглянув через огорожу на верхній поверх двоповерхового будинку, з якого було видно увесь наш двір, і побачив діда Імбафе, невисокого чоловіка, який перестав балакати після одного нещасного випадку за кілька років до того. Він сидів на чималій веранді перед дверима, що вели в будинок. Зазвичай він сидів там цілими днями і дуже часто ставав персонажем наших жартів.

Боджа відтяв півневі голову, залишивши замість неї биткий потік крові. Я відвернувся й знову поглянув на старого німого. Він здавався короткочасним і далеким явленням ангела, що нечутно змахував крилами й хотів про щось застерегти. Я не бачив, як півняча голова впала у невеличку ямку, що її викопав у ґрунті Ікенна, але дивився, як рвучко смикається тулуб півня, розбризкуючи навколо кров і здіймаючи крилами пилу. Мої брати притисли його ще дужче, аж поки він нарешті поступово не затих. Тоді Боджа поніс безголове тіло в руці, а ми пішли з ним, не турбуючись про здивовані погляди кількох людей, і кров птаха позначала наш шлях. Боджа жбурнув мертвого півня через паркан, і той, пролітаючи в повітрі, розбризкав навсібіч іще більше крові. Щойно він зник з очей, ми відчули неабияке задоволення від помсти.

* * *

Однак страхітна метаморфоза Ікенни почалася не тоді. Вона почалася ще до батькового прочухана і навіть до того, як сусідка заскочила нас за риболовлею. Спочатку вона виявлялася через спроби змусити нас зненавидіти риболовлею, але вони залишалися безплідними, бо любов до того заняття текла тоді в наших судинах і жила в серцях. У своїх кволих спробах Ікенна витягнув із пам'яті все погане, що знав про річку, таке, чого ми ніколи на ній не бачили. Лише за кілька днів до того, як нас упіймала сусідка, він жалівся, що зарості навколо річки повні фекалій. І хоч жодного разу ми не бачили, щоб хтось таке робив, і навіть не відчували запаху, про який він нам затято товкмачив, ми з Боджею й Обембе не сперечалися з ним. Якось він сказав, що риба в Омі-Алі отруєна, і заборонив нам заносити її до себе в кімнату. Відповідно, ми почали тримати її в кімнаті, яку я ділив з Обембе. Ікенна навіть нарікав, що бачив людський скелет, що виднівся у

водах Омі-Али, і що Соломон був поганою компанією. Він казав ці речі, ніби вони були новоздобутою незаперечною правдою, але пристрасть, що розвинулася в нас до риболовлі, стала мов замерзла рідина у пляшці, і розтопити її було нелегко. Не сказати, що ми не мали сумнівів щодо того, чи варто цим займатися, – ми всі їх мали. Боджа сердився, що річка мала і в ній водиться тільки «ні на що не годна» риба, Обембе турбувало, що риба робила в річці вночі, коли світла не було ані над, ані під водою. Нерідко він дивувався, як риба рухалася туди й сюди у непрозірній темряві, що вночі накривала річку покривалом. Я зневажав слабкість корюшок і пуголовків, бо вони так легко вмирили, навіть коли їх тримали в річковій воді! Від цієї їхньої тендітності я іноді ледь не плакав. Коли наступного дня після того, як нас упіймала сусідка, до нас постукав Соломон, Ікенна спочатку наполягав, щоб ми не ходили з ним до річки. Але коли він побачив, що ми, його брати, збираємося йти без нього, то приєднався до нас, забравши свою вудку з рук Боджі. Соломон і всі ми привітали його бравим вигуком: «Рибалка!»

Те, що поглинало Ікенну, було наче невтомний ворог, що засів у нього всередині й вичікував свого часу, поки ми придумували й утілювали свою помсту проти Іі Іябо. Це почалося того дня, коли Ікенна обірвав свої зв'язки зі мною й Обембе, залишивши при собі тільки Боджу. Вони вигнали нас із Обембе зі своєї кімнати й заборонили приєднуватися до них на новому футбольному майданчику, котрий знайшли за тиждень після шмагання. Ми з Обембе прагнули їхнього товариства і щовечора дарма чекали їхнього повернення й журилися за нашим братерством, що нібито розчинялося й зникало. Але минали дні, і нам почало здаватися, ніби Ікенна позбувся болячки в горлі, нарешті викашлявши нас геть, як людина, що очищає забиті дихальні ходи.

Приблизно тоді ж Ікенна та Боджа напали на одного з дітей містера Агбаті, нашого сусіда через паркан, котрий мав розгойдану вантажівку, відому під іменем «Аргентина» через напис «Народилася і зросла в Аргентині», виведений на її розмальованому боці. Через свою старечу недужість вантажівка заводилася з оглушливим ревом, часто деренчала на весь район і будила всіх, хто ще спав у найперші години ранку. Це призвело до кількох скарг і сварок. З одного з таких заворушень містер Агбаті виніс набряк на голові, що так і не зійшов після того як одна із сусідок угріла його підшвою черевика. Відтоді містер Агбаті почав посилати когось із дітей попередити сусідів, що він зараз заводитиме машину. Діти по кілька разів стукали у двері чи ворота всіх сусідів і оголошували: «Агов, татко зараз заводитиме Аргентину!» – і бігли до наступного будинку. Того ранку Ікенна, який ставав дедалі войовничішим і роздратованішим, побив старшу сусідську дитину, назвавши хлопця «докучаєм», словом, яким батько часто

характеризував когось, хто видавав зайвий шум.

Пізніше того ж дня, після того як ми повернулися зі школи й поїли, вони з Боджею пішли на футбольне поле, а ми з Обембе лишилися вдома, бо нам було заказано йти з ними. Ми дивилися телевізор, і не встигла закінчитися одна передача – про чоловіка, який вирішував сімейні сварки, – як вони повернулися. Їх не було десь півгодини. Коли вони поквапливо проскакували до своєї кімнати, я побачив, що обличчя Ікенни замурзане землею, верхня губа перетворилася на напухлий м'якуш, а на футболці із прізвиськом «Окоча» і номером 10, написаними на спині, виднілися плями крові. Щойно вони зачинили двері, ми з Обембе побігли до своєї кімнати й поставали коло стіни, щоб попідслухувати їхню розмову й дізнатися, що сталось. Спочатку ми чули тільки, як відчиняються й зачиняються дверцята шафи, а ще звук їхніх кроків по затертому килимі. Минуло чимало часу, перш ніж ми вловили слова:

– Якби я не був певен, що коли вступлю в бійку, то Натан і Сегун теж вступлять і задавлять нас числом, то я б допоміг, – почувся голос Боджі, який продовжував: – Якби ж то я не знав, що вони втрутяться, якби ж то я не знав...

Після цієї заяви ноги затупотіли килимом, а тоді Боджа продовжив:

– Але він тебе й не сильно побив, той хробак. Йому просто пощастило... – він замовк, ніби шукав потрібні слова, – зробити... оце.

– Ти не бився за мене! – раптом вибухнув Ікенна. – Ні! Ти стояв поряд і дивився. Навіть не намагайся заперечувати.

– Я міг би... – почав говорити Боджа після короткої паузи, урвавши тишу.

– Але не став! – закричав Ікенна. – Ти просто стояв!

Це вже було досить голосно, щоб мати вийшла зі своєї кімнати. Того дня вона не пішла на роботу, бо на Нкем напала діарей. Мати зіпнулася на ноги, проляпала підлогою в своїх човганцях і постукала до них у двері.

– Що там коїться, чого ви кричите?

– Мамо, ми хочемо поспати, – сказав Боджа.

– І тому не відчиняєте двері? – спитала вона, а коли ніхто не відповів, додала: – Чого це ви були розкричалися?

– Нічого, – різко відповів Ікенна.

– Вам же краще, щоб то й справді було «нічого», – сказала мати. – Вам же краще.

Її човганці знову ритмічно проляпали підлогою, і вона повернулася до своєї кімнати.

* * *

Наступного дня Ікенна й Боджа не пішли гуляти після школи, а залишилися у своїй кімнаті. Прагнучи скористатися ситуацією і знову почати з ними спілкуватися, ми з Обембе вхопилися за можливість витягнути їх до вітальні за допомоги телепередачі, що особливо подобалася Ікенні. Вони обидва не дивилися телевизор відтоді, як сусідка заскочила нас біля Омі-Али, й Обембе постійно страждав і сумував за тими днями, коли ми з буйними веселощами разом дивилися свої улюблені програми: «Агбала Ове», йорубську мильну оперу, та австралійську драму «Кенгуру Скіппі». Обембе весь час хотів покликати їх, коли йшла одна з цих програм, але страх того, що він може їх цим роздратувати, зупиняв його. Однак того дня, через те що він дійшов до відчаю, а ще тому, що Скіппі був улюбленцем Ікенни, Обембе спершу нахилився вперед, щоб зазирнути до їхньої кімнати крізь щілину й побачити братів. А тоді, наклавши на себе хрест і нечутно поворухнувши губами під слова «В ім'я Отця, Сина і Святого Духа», він почав крокувати кімнатою й наспівувати пісню з цього серіалу:

Скіппі, Скіппі, Скіппі, степовий кенгуру,

Скіппі, Скіппі, Скіппі, завжди вірний друг.

Під час тих похмурих днів нашого з братами розмежування Обембе багато разів казав мені, що хоче покласти край цій розлуці, але я завжди попереджав його, що він може накликати на себе їхній гнів, і щоразу мені вдавалося переконати його нічого не робити. Тож коли він завів ту пісеньку, я почав боятися за нього.

– Не треба, Обе, вони тебе битимуть, – сказав я, роблячи йому знаки припинити.

Дія моїх благань тривала не довше за раптовий щипок, що привертає лиш дрібку уваги. Він замовк і кинув на мене довгий погляд, ніби не був певен, що правильно мене почув. А тоді похитав головою і продовжив: «Скіппі, Скіппі, Скіппі, степовий кенгуру...»

Коли ручка дверей до кімнати моїх братів сіпнулася, він урвав свій спів. Ікенна з'явився у вітальні, пройшов повз мене до крісла й сів у нього. Обембе завмер, мов статуя, так і лишився стояти під обрамленим фото Ннене, батькової матері, яка тримала на руках новонародженого Ікенну в 1981 році. Він довго не рухався з місця, ніби його прикріпили до стіни. За Ікенною з кімнати вийшов Боджа й теж сів.

Кенгуру Скіппі щойно бився з гримучою змією, демонструючи дивовижні стрибки щоразу, коли змії кидався, аби вжалити його своїм отруйним язиком, і тепер кенгуру лизав свої лапи.

– Ох, ненавиджу коли той тупий Скіппі так набридливо вилизується! – скипів Ікенна.

– Він щойно бився зі змією, – сказав Обембе. – Треба було бачити, як він...

– Тебе хтось питав? – гаркнув Ікенна, підриваючись на ноги. – Скажи, тебе хтось питав?

Він зі злості копнув переставного пластикового стільця Нкем так, що той полетів у великий стелаж, в якому містилися телевізор, відеоплеер і телефон. Скляна рамка з фотографією батька, тоді молодого клерка Центрального банку Нігерії, полетіла за шафу й розбилася на шматочки.

– Тебе хтось питав? – втретє повторив Ікенна, не звертаючи уваги на долю дорогоцінного батькового портрета. Він натиснув червону кнопку на телевізорі, і екран потух.

– Оуа, ану женіть усі до своїх кімнат! – закричав він.

Ми з Обембе захекано забігли до своєї і вже звідти почули, як Ікенна сказав:

– Боджо, чого це ти й досі тут? Я сказав «усі».

– Як, Іке, і я також? – здивовано спитав Боджа.

– Так, я ж сказав, що всі – всі!

Тишу перервав звук ніг Боджі, коли той виходив з кімнати, після чого почувся ще гуп дверима їхньої кімнати. Коли він пішов, Ікенна увімкнув телевізор і сів його дивитися – сам.

З часом я почав думати, що саме тут з'явився початок лінії, що пролягла між Ікенною і Боджею, хоча раніше їх не розділяла навіть крапка. Ця лінія змінила стрій наших життів і потягла за собою перехідні часи, під час яких від люті горіли черепи й вибухали безодні. Вони перестали розмовляти. Боджу було звергнуто до самісінького низу, як упалого ангела, і приземлився він там, де ми з Обембе були приречені перебувати вже давно.

* * *

У ті дні початку метаморфоз, що відбувалися з Ікенною, ми всі сподівалися, що стиснута в кулак долоня, яка тримала його серце, дуже скоро розтиснеться знову. Та дні котилися один за одним, а Ікенна віддалявся від нас щодалі більше. Приблизно за тиждень після запальної сварки він ударив Боджу. Коли це сталося, ми з Обембе сиділи у своїй кімнаті, тому що почали уникати вітальні, якщо там сидів Ікенна, але Боджа часто залишався там із ним. Певно, саме гнів Ікенни через таку впертість і спричинив ту сварку. Я тільки й почув, що звуки ударів і їхні голоси – вони сварилися й лаяли один одного. Це сталося в суботу, і мати, котра вже не ходила щосуботи працювати, дрімала собі вдома. Але почувши гамір, вона вбігла до вітальні, закутана від грудей до колін, тому що годувала Нкем, яка перед тим розплакалася. Спершу мати спробувала розняти бійку наказом зупинитися, але хлопці не звернули уваги на її слова. Вона кинулася в гущу й розтягла їх у різні боки, ставши між ними, однак Боджа продовжував тримати Ікенну за футболку на знак того, що не здається. Аж тут Ікенна спробував звільнитися і так несамовито сіпнув Боджу за руку, що випадково потягнув і материну раппу, в яку та була закутана, і оголив її до

спіднього.

- Ewooh! - зойкнула мати. - Ви що, хочете накликати на себе прокляття? Дивіться, що ви нарobili - розхристали мене догола! Ви знаєте, що це значить - бачити мою наготу? Ви знаєте, що це святотатство - alu? - Вона знову зав'язала раппу на грудях. - Я розповім усе Еме від «а» до «я», будьте певні.

Вона клацнула на них обох пальцями, а вони стояли порізно, досі намагаючись відсапатися.

- А тепер скажи мені, Ікенно, що він тобі такого зробив? Чого ви билися?

Ікенна скинув із себе футболку і зашипів. Я скам'янів на місці. Шипіти на старшого в культурі ігбо означало вияв непокори, який просто так не спускають.

- Що, Ікенно?

- Ет, мамо, - сказав Ікенна.

- Ти що, зашипів на мене? - мати спочатку сказала це англійською, а тоді, склавши руки на грудях, повторила: - *Obu tu ka ighi na'a ma lu osu?*

Ікенна не відповів. Він підійшов до крісла, в якому сидів перед бійкою, підібрав футболку й пішов до своєї кімнати. При цьому так гепнув дверима, що жалюзі у вітальні захиталися. Мати, ніби оглушена цією нахабною образою - вийти геть, не договоривши з нею, - тепер стояла, прикипівши очима до дверей, і її лють досягла вершини. Вона вже хотіла була увійти в кімнату й провчити Ікенну, коли побачила розбиту губу Боджі. Він прикладав сорочку, вкриту багряними плямами, до скривавлених губів.

- Це він тобі таке зробив? - спитала мати.

Боджа кивнув. Його очі були червоні й повні затамованих сліз, які він утримував від пролиття тільки через те, що знав - це означатиме, що його побили. Ми з братами рідко плакали, коли билися, навіть якщо нам доводилося отримувати дуже болючі удари по найчутливіших місцях. Ми завжди намагалися затамувати сльози, поки не сховаємося від усіх сторонніх очей. Аж тоді ми випускали їх

назовні, і іноді довго не в силах були спинитися.

- Відповідай! - прикрикнула на нього мати. - Чи ти оглух?

- Так, мамо, це він зробив.

- Опуе - хто? Ікенна таке зробив?

Боджа кивнув у відповідь, не відводячи очей від заляпаної кров'ю сорочки у своїх руках. Мати підійшла до нього ближче і спробувала торкнутися пораненої губи, та Боджа аж смикнувся від болю. Вона відступила назад, роздивляючись рану.

- Ти сказав, що це зробив Ікенна? - спитала вона знову, ніби Боджа не відповів минулого разу.

- Так, мамо, - сказав Боджа.

Вона знову зав'язала свою раппу, цього разу міцніше, рішуче покрокувала до дверей і почала гупати в них, гукаючи на Ікенну, щоб той відчинив. Не дочекавшись відповіді, вона почала голосно погрожувати, пересипаючи слова цмоканням, щоб додати сказаному значущості.

- Ікенно, якщо ти зараз же не відчиниш ці двері, я покажу тобі, що я твоя мати, і що ти з'явився у мене з-поміж ніг.

Тепер, коли вона пригрозила йому цмоканням, їй не довелося довго чекати, поки двері відчиняться. Вона накинулася на нього, і за мить почався обмін ляпасів на істерики. Ікенна тримався на диво зухвало. Він приймав кожен удар з обуренням і навіть погрожував ударити у відповідь, ще більше її розлютивши. Мати дала йому ще кілька ляпасів. Він зухвало кричав і голосно жалівся, що вона його ненавидить, адже вона ніяк не покарала Боджу за провокацію, що й призвела до тієї бійки. Врешті-решт він штовхнув її на підлогу й вибіг зі своєї кімнати. Мати погналася за ним, і її раппа при цьому знову розмоталася. Але на той час, коли вона дісталася вітальні, його там уже не було. Вона зібрала раппу, щоб знову прикрити груди.

– Нехай мене чують небо й земля, – заприсяглася вона й торкнулася язиком кінчика вказівного пальця. – Ікенно, ти не істимеш у цьому будинку, допоки не повернеться батько. Мені все одно, де ти істимеш, але не в цьому домі. – Сльози здушили її слова. – Не в цьому домі, не раніше, ніж Еме повернеться звідти, де він зараз. Ти тут не істимеш.

Вона говорила до тих із нас, хто зібрався у вітальні, а також до інших, можливо, до сусідів, які, певно, слухали, що коїться, через населену ящірками огорожу. Тому що Ікенна зник. Мабуть, він перейшов на інший бік вулиці й подався на північ до Сабо, уздовж ґрунтової дороги, що вела до іншої частини міста, де пагорби здіймалися над трьома школами, кінотеатром у хирлявій будівлі й великою мечеттю, звідки муедзин щодня через могутні гучномовці закликав на молитву. Ікенна того дня не повернувся і так нікому й не розповів, де спав тієї ночі.

Мати увесь вечір крокувала будинком, схвильовано чекаючи, поки Ікенна постукає у вхідні двері. Коли ж їй опівночі довелося зачинити ворота заради безпеки – у ті дні в Акуре часто траплялися збройні пограбування – вона сіла з ключами в руці чекати коло дверей. Вона порозганяла нас по кімнатах спати, і тільки Боджа залишався у вітальні, бо не міг увійти до своєї кімнати, боячись Ікенни. Ми з Обембе теж не спали, а прислухалися до матері зі своїх ліжок. Тієї ночі вона багато разів виходила надвір – їй здавалося, що хтось постукав у ворота, але щоразу поверталася до будинку сама. Мати ледве могла присісти. А коли згодом почалася злива, вона зателефонувала батькові, але численні дзвінки залишилися без відповіді. Поки в телефоні повторювалися звуки «пуу-пуу, пуу-пуу», я намагався уявити батька, який сидить з окулярами на носі десь у чужому будинку в небезпечному місті й читає «Гардіан» або «Триб'юн». Та цю картину в моїй уяві топила статична тиша у слухавці, після настання якої мати клала її назад.

Я не пам'ятаю, коли нарешті заснув, але скоро я побачив нас із братами в нашому селі Амано, біля Умуахіі. Ми грали понад берегом у футбол два на два, коли Боджа раптом копнув м'яча на пішохідний місток, що колись був єдиним способом перейти річку. Під час нігерійської Громадянської війни солдати Біафри нашвидку спорудили його як запасний на випадок вторгнення нігерійського війська. Він був захований у лісі. Пішохідний міст було зібрано з дерев'яних планок, скріплених мотками іржавого дроту й товстих мотузок. На ньому не було поруччя, за яке можна було б триматися. Дно ділянки тієї річки, що текла під мостом, було вкрите камінням. Валуни й камені, що дотяглися сюди з горбистої

ділянки лісу, були ледь вкриті водою. Ікенна не роздумуючи вибіг на місток і за мить уже стояв на його середині. Але підібравши м'яча, він раптом зрозумів, що потрапив у небезпеку. Поки він стривожено дивився у прірву під собою, та прірва годувала його очі видіннями смерті від падіння, яке закінчиться фатальним зіткненням із валунами. Зненацька захоплений страхом, він закричав: «Допоможіть! Допоможіть!» Ми, так само налякані, почали гукати до нього: «Іке, ходи, ходи сюди!» Послухавшись наших благань, він розвів руки врізнобіч, впустивши м'яча в бистрину, і повільно рушив у наш бік такою ходою, ніби переходив убрид болото. Поки він ішов, небезпечно хитаючись у боки, планки мосту, підточені віком і гниллю, затріщали, і місток розломився надвое. Ікенна зразу полетів униз разом із поламаними дошками, уривками металу й голосними воланнями про допомогу. Він ще продовжував падати, коли я, рвучко прокинувшись, почув голос матері, котра розпікала Ікенну за те, що він наразив своє життя на небезпеку, переночувавши на вулиці й повернувшись промоклим і недужим. Якось я чув, що серце розсердженої людини не б'ється жваво, а так, наче набрякає й розбухає, як повітряна кулька, але зрештою таки здувається. Так було і з моім братом, бо на ранок, почувши його голос, я вибіг до вітальні й на власні очі побачив, що він повернувся мокрий, безпомічний і вражений застудою.

* * *

З кожним днем Ікенна віддалявся від нас дедалі більше. У ті дні ми майже не бачилися. Його існування звелось до мінімуму пересування будинком, звуків його надмірно удаваного кашлю та радіо, яке він вмикав так гучно, що мати просила прикрутити звук, коли була вдома. Іноді я бачив, як він, зазвичай поспіхом, ненадовго виходив з дому, і мені жодного разу не вдавалося побачити його обличчя. Наступного разу я угледів його того тижня, коли він вийшов із кімнати подивитися футбол. Напередодні ввечері Девід занедужав, і його вирвало вечерю. Того дня мати не ходила до своєї крамниці на міському ринку, а сиділа вдома з Девідом. Ми з братами дивилися матч після школи, поки мати поралася біля Девіда у своїй кімнаті. Ікенна, який не міг утриматися від перегляду футболу, але також не міг і відіслати нас до своїх кімнат, бо мати була вдома, виліз на обідній стіл і сидів там тихо, як олень. Наприкінці перерви між таймами мати вийшла до вітальні з 10-найровою купюрою й сказала:

– Ви двоє, підіть і купіть Девідові ліків.

Хоч і не назвавши імен, вона вочевидь звернулася до Ікенни й Боджі – це їх вона посилала по щось за межі будинку, бо вони були старші. Але коли вона договорила, жоден з них не поворухнувся й на дюйм. Це приголомшило матір.

– Мамо, хіба я в тебе єдина дитина? – сказав Ікенна, потираючи підборіддя в тому місці, де проростає його борода, як розповідав Обембе. Хоч я на той час її ще не помітив, але не сумнівався в його словах. Ікенні вже виповнилося п'ятнадцять, і в моїх очах він був цілком дорослим і здатним відростити бороду чоловіком. Однак думка про його дорослішання прийшла із сильним побоюванням, що коли він виросте, то відокремиться від нас, поїде до коледжу чи просто піде з дому. Однак ця думка тоді так і не сформувалася повністю. Вона висіла в моїй голові, як акробат з телевізора, що, зробивши феноменальний стрибок, залишався – коли хтось натискав кнопку паузи – висіти в повітрі, не здатний завершити трюк.

– Що? – спитала мати.

– Ти можеш послати когось іншого? Чого це завжди мушу бути я? Я втомився і не хочу нікуди йти.

– Ви з Боджею підете й принесете їх, хочете ви йти чи ні. Inugo – Чули мене?

Ікенна опустив очі на мить гарячкового міркування, а тоді, похитавши головою, сказав:

– Гаразд, якщо ти стоїш на тому, що я мушу піти, я піду, але сам.

Він підвівся й зробив крок уперед, щоб узяти гроші, але мати прибрала купюру, сховавши її в кулаці. Це вразило Ікенну.

– Хіба ти не даси мені грошей, щоб я міг піти? – спитав він.

– Стривай, дай спитати дещо. Що тобі заподіяв твій брат? Я справді хочу знати, справді.

– Нічого! – закричав Ікенна. – Нічого, мамо, все добре. Просто дай мені гроші й відпусти.

– Я говорю не про тебе, а про твої стосунки з братом. Подивися на губу Боджі, – вона показала на рану Боджі, що зараз уже майже зажила. – Подивися, що ти з ним зробив, що ти зробив зі своїм кровним братом...

– Та дай уже ті гроші, та я піду! – проревів Ікенна й простягнув руку.

Але мати незворушно продовжувала говорити, тож вони якось мить змагалися, випустивши на волю потік слів, що виривався з них обох:

– Nwanne gi ye mu n hulu ego nwa anra ih nhulu ka mu ga ba – Твоїм братом дай мені який ссав гроші ті самі груди й відпусти що й ти мене!

– Дай мені гроші, і я піду! – прокричав Ікенна ще голосніше, ніби кожне слово матері, що впліталось у його власні слова, гнівило його дедалі сильніше, але мати відповіла тихими цмоками й монотонним хитанням голови.

– Просто дай гроші, і я піду сам, – сказав Ікенна більш стриманим голосом. – Благаю тебе, будь ласка, просто дай мені гроші.

– Нехай твої губи грім поб'є, Ікенно! Chinekem eh! Боже мій! Відколи це ти почав зогризатися проти мене, га, Ікенно?

– А зараз я тобі що зробив? – вигукнув Ікенна й почав люто гупати ногами об підлогу. – Що це таке? Чого ти завжди до мене прискіпуєшся? Що я тобі зробив, жінко? Чого ти не даси мені спокій?

Ми сиділи, вражені – як і мати – його зверненням до неї, нашої матері, до якої він звернувся «жінко».

– Ікенно, чи це справді ти? – спитала вона приглушеним голосом, вказуючи на нього пальцем. – Це ти, каченя, що намагається бити крилами, як півень? Це ти? – Але поки вона говорила, Ікенна рвонув до дверей. Мати дивилася, як він відчиняє їх, а тоді клацнула пальцями й підвищила голос йому навздогін: – От завжди, поки батько зателефонує, я розкажу йому, яким ти став. Не хвилюйся, хай він тільки повернеться.

Ікенна зашипів, а тоді – у вияві нахабного виклику, що не мав прецедентів у нашому домі, – вискочив з будинку, із силою грюкнувши за собою дверима. Ніби для того, щоб наголосити, що саме відбулося, на вулиці несамовито й довго просигналіла машина, а коли вона нарешті затихла, той виск відіззався в моїй голові луною, і вона ще виразніше підкреслила нечужаність Ікенниної непокори.

Мати всілася в одне з крісел, а шок і злість міцно стисли її серце, і вона відчайдушно зашепотіла щось сама до себе, зчепивши руки на грудях.

– Він виріс, Ікенна виростив собі роги.

Мене зворушив її відчай. Здавалося, ніби якась частина її тіла, якої вона звикла торкатися, зненацька вкрилася колючками, і кожна спроба торкнутися її тепер закінчувалася кров'ю.

– Мамо, – покликав її Обембе.

– Ох, Nnam – батьку мій, – озвалася вона.

– Дай гроші мені, – сказав Обембе. – Я піду й принесу ліків, а Бен може піти зі мною. Я не боюся.

Вона глянула на нього й кивнула, а в її очах засвітилася усмішка.

– Дякую тобі, Обе, – сказала вона. – Але вже темно, тож нехай з тобою піде Боджа. І ходіть мені обережно.

– Я теж піду, – сказав я, підводячись, щоб узяти одяг.

– Ні, Бене, – сказала мати. – Посидь зі мною. Двох вистачить.

У тому стані думок, який розвинувся в мене внаслідок зламу в нашому житті, я часто пригадую фразу «Двох вистачить» як провісницю тих подій, що стануться з нашою родиною впродовж кількох тижнів після того дня. Я сидів коло матері й Обембе і міркував над тим, як змінився Ікенна. Я ніколи не бачив, щоб він був грубий до матері, бо несказанно її любив. З нас усіх він був найбільше на неї схожий. Від неї він успадкував свій колір тропічних термітників. У цій частині

Африки заміжніх жінок часто називали ім'ям їхньої першої дитини. Відповідно, матір здебільшого знали під іменами Мама Іке або Адаку. Ікенна раніше за всіх нас почав насолоджуватися тією турботою, яку вона дарувала своїм дітям. Саме в його колисці ми всі лежали за кілька років. Ми всі успадкували його коробочки з ліками й засобами для догляду за дитиною. У минулому він стояв на матеріному боці проти будь-кого – навіть проти батька. Іноді, коли ми робили щось усупереч материним словам, він карав нас ще до того, як вона встигала про це дізнатися. Їхнє партнерство давало втіху батькові, який бачив, що про нас є кому подбати навіть за його відсутності. Невелике заглиблення на безіменному пальці батькової руки було шрамом від укусу Ікенни. За кілька років до мого народження батько вдарив матір у нападі люті. Ікенна метнувся до нього й укусив за палець, одразу закінчивши сварку.

5 Метаморфоза

Ікенна проходив стадію метаморфози.

Процесу, що змінював життя й не зупинявся ані на день. Він закрився від решти нас, але, переставши бути доступним, почав залишати руйнівні сліди своєї присутності в домівці, роблячи таке, що мало тривалий вплив на наші життя. Один такий інцидент стався на початку наступного тижня після конфронтації з матір'ю. То був день батьківських зборів, тож нас відпустили додому раніше, щоби батьки мали більше часу поговорити з усіма вчителями. Ікенна залишився сам у своїй кімнаті, тоді як ми з Боджею й Обембе сиділи в нашій та грали в карти. День випав особливо спекотний, тож ми, голі до пояса, сиділи на килимі. Почувши, як прочинилися й зачинилися двері до його кімнати, Боджа сказав:

– Це Іке кудись вийшов.

А за мить ми почули, як розчинялися й зачинялися двері з вітальні надвір. Ми два дні не бачили Ікенну, бо його майже не було вдома, а як і був, то не виходив зі своєї кімнати, а коли він там сидів, то ніхто, навіть Боджа, з яким він ту кімнату ділив, туди не заходив. Відколи вони з Ікенною востаннє побилися, Боджа зберігав пильність, тому що мати попросила його триматися від Ікенни осторонь, поки не повернеться батько й не нажене злих духів, що заволоділи ним. Тож Боджа здебільшого лишався з нами, заходячи до своєї кімнати тільки тоді, коли

був певен, що Ікенни там немає. Він підвівся з підлоги, щоб швидко взяти звідти кілька потрібних йому речей, а ми з Обембе сиділи й чекали на нього, щоб продовжити гру. Щойно він вийшов, ми з Обембе почули його крик:

– Mogbe! – То був крик розпачу мовою йоруба. Ми повибігали з кімнати, а Боджа почав гукати: – Календар М.К.О.! Календар М.К.О.!

– Що, що? – спитали ми з Обембе, кидаючись до вітальні. Аж раптом усе побачили на власні очі.

Наш дорогоцінний календар М.К.О. був подертий на клапті й старанно знищений. Я спершу не міг у це повірити, тож кинув погляд на стіну, де він завжди висів, але побачив там тільки чистіший, ясніший і ледь не блискучий порожній квадрат із трохи розмазаними краями в тих місцях, де була наліплена липка стрічка. Побачене нажахало мене, мій мозок не міг цього осягнути, бо календар М.К.О. був не просто календарем. Історія про походження цього календаря була історією нашого найвищого здобутку. Ми завжди з неабиякою гордістю її згадували. Стояла середина березня 1993 року, розпал президентської передвиборної кампанії. Одного ранку ми прийшли до школи, а дзвін уже закінчував калатати свій ранковий сигнал до зборів, тож ми швидко влилися до гурту гамірних школярів, які поступово шикувалися в ряди й колони разом зі своїми класами на майданчику для збору. Я стояв у рядах підготовки, Обембе – у шерензі першого класу, Боджа – четвертого, а Ікенна – п'ятого, передостаннього біля паркану. Щойно всі вишикувалися, почалися ранкові збори. Школярі проспівали ранкові псалми, вознесли молитву Богові й заспівали нігерійський гімн. Після того завуч, містер Лоуренс, вийшов на подіум і розкрив великий шкільний журнал відвідуваності. Тоді він за допомоги мікрофона почав вигукувати прізвища учнів. Коли він називав ім'я і прізвище, ми по черзі викрикували: «Присутній, сер!», одночасно піднімаючи руку. Отак він проводив переклик з усіма чотирма сотнями учнів школи. Коли містер Лоуренс дійшов до четвертого класу й вигукнув перше ім'я, «Боджанонімеокпу Альфред Агву», школярі вибухнули реготом.

– Батькам своїм на горе смійтеся! – вигукнув Боджа, піднявши вгору обидві руки й розвівши пальці, щоб показати учням ваку – жест прокльону.

Це заглушило в натовпі школярів увесь сміх, і вони завмерли. Ніхто не рухався, ніхто не сказав ані слова, почулося лише кілька бурмотінь, що швидко стихли. Навіть страшний містер Лоуренс, єдина відома мені людина, яка шмагала

сильніше за батька, якого майже ніколи не бачили без канчука, здавалося, був вражений і на якусь мить втратив змогу рухатися. Того ранку Боджу розлютили ще до того, як ми прийшли до школи. Його присоромило, що батько попросив його винести надвір матрац, якого Боджа намочив уві сні. Це могло стати причиною того, що він зробив, коли містер Лоуренс вигукнув його ім'я, бо учні часто сміялися, коли містер Лоуренс із народу йоруба силкувався правильно вимовити повне ігбійське ім'я Боджі. Знаючи про цю нездатність містера Лоуренса, Боджа звик до його набору приблизних омофонів, котрі, як до настрою, змінювалися від абсолютно недоладного «Боджанокву» до абсолютно сміховинного «Боджанолуку» – останнє сам Боджа часто згадував, а, бувало, ще й хвалився, кажучи, що він особа настільки грізна, що його ім'я звичайна людина й не вимовить – як ім'я якогось бога. Боджа часто веселився в такі моменти, і до того ранку ніколи не нарікав.

Директриса вийшла до кафедри, а містер Лоуренс приголомшено відступив назад. Переходячи з його рук до її, мегафон протяжно завищав.

– Хто промовив ці слова на подвір'ї початкової й середньої школи Омотайо, славетного християнського закладу, збудованого й заснованого на слові Божому? – сказала директриса.

Мене охопив страх перед неминучим і суворим покаранням, яке Боджа мав отримати за свій вчинок – певно, його мали відшмагати чи загадати виконати якусь «роботу», що могло означати «підмести усю територію школи» або «виполоти бур'яни перед фасадом школи голими руками». Я намагався впіймати погляд Обембе, який стояв за дві шеренги від мене, але він не зводив очей з Боджі.

– Хто це сказав, я питаю? – знову прогримів голос директриси.

– Це я, матінко, – відповів знайомий голос.

– І хто ти? – спитала вона трохи тихіше.

– Боджа.

Запала коротка пауза, після якої з мегафона рознісся голос директриси:

– Йди сюди.

Поки Боджа йшов до кафедри, Ікенна вибіг наперед, став перед ним й голосно закричав:

– Ні, матінко, це несправедливо! Що він зробив? Що? Якщо ви хочете покарати його, то мусите покарати й усіх тих, хто над ним сміявся. Чого ви дозволили їм реготати й насміхатися над ним?

Тиша, що запала після цих сміливих і викличних слів Ікенни й Боджі, на мить здалася священною. Мегафон у руках директриси легенько затремтів, а тоді упав на землю, пронизливо вискнувши. Вона підняла його, поклала на кафедру й відступила.

– Коли вже так, – знову підвищив голос Ікенна, перекрикуючи гамір зграї птахів, що саме летіли в небі до пагорбів, – то це нечесно. Ми радше покинемо вашу школу, ніж терпітимемо несправедливі покарання. Ми з усіма братами підемо звідси. Просто зараз. Окрім цієї школи, є багато інших, які дадуть нам кращу західну освіту. Татко більше не платитиме вам купу грошей.

Я досі бережу цей яскравий спогад, ті непевні переступання ніг містера Лоуренса, коли він потягнувся до довгого ціпка, а директриса жестом спинила його. Однак нехай би вона й дозволила йому зробити своє, він навряд чи зміг би встигнути за Ікенною і Боджею, які покрокували крізь ряди учнів, що легко розступалися перед ними, хоч учні, як і вчителі, позаклякали від страху. Тоді наші старші брати вхопили мене й Обембе за руки, і ми побігли геть зі школи.

Ми не могли йти прямо додому, тому що мати саме народила Девіда і видужувала вдома. Ікенна сказав, що вона хвилюватиметься, якщо ми повернемося додому за якусь годину після того, як пішли до школи. Ми зайшли в глухий кут, який здебільшого заріс травою, з якої стирчали стовпчики з написами «Ця земля належить такому й такому, не заходити». Ми зупинилися перед фасадом напівзведеного покинутого будинку. Розкидана цегла й осілі піраміди піску були геть усі всипані чимось дуже схожим на собаче лайно. Ми увійшли до будівлі й посідали на вимощеній частині підлоги з дахом – у місці, яке, міркував Обембе, мало стати вітальнею.

– Якби ви тільки бачили обличчя директрисиної доньки, – сказав Боджа.

Ми передражнювали вчителів та учнів і без угаву розповідали одне одному, що допіру зробили, прикрашаючи історію, щоб зробити її більш кінематографічною.

Ми просиділи там із тридцять хвилин, балакаючи про те, що сталося в школі, коли раптом нашу увагу привернув далекий шум, що поволі дужчав. Ми побачили, як здалеку повільно наближається вантажівка «бедфорд». Вона була вкрита плакатами з портретом Вождя М.К.О. Абіоли, кандидата у президенти від Соціально-демократичної партії (СДП). Вантажівка везла повен кузов людей і аж гула від голосів, що співали пісню, яка цими днями часто лунала по телевізору – пісня, в якій М.К.О. називався «саме тією людиною». Люди співали, били в барабани, а двоє з них – чоловіки у білих футболках із фотографіями М.К.О. – також грали на сурмах. Спостерігачі виходили з будинків, сараїв і крамниць уздовж всієї вулиці, хтось виглядав із вікон. Проминаючи вулицю, дехто з тієї групи вилізав із вантажівки й роздавав плакати. Ікенні, котрий виступив ім назустріч, тоді як ми трималися позаду, вони дали невеликого плакатика з усміхненим обличчям М.К.О., який стояв поряд із білим конем, а з правого кутка плаката спускалися слова «Надія'93 – прощання з бідністю».

– А чого б і нам не піти за цією групою й не побачити М.К.О.? – раптом сказав Боджа. – Якщо він після виборів стане президентом, ми довіку зможемо вихвалитися тим, що зустрічалися з Президентом Нігерії!

– Ох, це правда. Але якщо ми підемо за ними у своїй шкільній формі, – міркував Ікенна, – то вони, певно, відішлють нас геть. Усі чудово знають, що зараз ще рано, і навряд чи уроки скінчилися.

– Якщо вони так скажуть, ми відповімо, що втекли зі школи, аби їх побачити, – запропонував Боджа.

– Так, так, – погодився Ікенна. – Тоді вони нас поважатимуть ще більше.

– Що, як ми підемо за ними на відстані, сусіднім кварталом? – сказав Боджа. Він побачив схвальний кивок Ікенни й продовжив: – Так ми зможемо уникнути халепи й усе-таки побачити М.К.О.

Ми вхопилися за цю ідею й пішли вулицею, обігнувши велику церкву й район, де жили північники. За поворотом до провулка, де була чимала бойня, висів густий

запах. Проминаючи її, ми почули, як ножі клацають об точила й сокири стукають об дошки, на яких рубали м'ясо, і як голоси покупців та м'ясників поступово нарастають разом із тим клацанням і стукотінням. За ворітьми бойні двоє чоловіків стояли на колінах на килимку, схилившись у молитві. Третій стояв за кілька метрів від цих двох і вмивався водою з маленького пластикового чайничка, що він тримав у руці. Ми перейшли дорогу, проминули власний район і побачили коло наших воріт чоловіка і жінку. Вони прикипіли очима до книжки, яку жінка тримала в руці. Ми промчали далі, скрадливо зиркаючи навколо, аби пересвідчитися, що жоден із сусідів нас не побачив, та вулиця здавалася геть покинутою. Ми проминули невеличку церкву з тиковими стінами й цинковим дахом, бік якої прикрашав детальний малюнок Ісуса з німбом над терновою короною. Краплі крові стікали з рани в грудях й затримувалися в западинах між ребрами. Якась ящірка пробігла через ту цівку крові, задерши хвоста, і затулила своєю ницою формою пробиті груди. На відкритих дверях крамниць висів одяг, а перед ними стояли хисткі столики, заставлені помідорами, бляшанками з напоями, пакунками з кукурудзою, банками молока й усякою всячиною. Прямо навпроти церкви був ринок, що розкинувся на чималій ділянці землі. Річка процесії протекла вузьким проходом між валунами людей, яток, крамниць і вантажівок, що важко сновигали туди й сюди, намагаючись приманити покупців. Скупчена маса людей на ринку ворушилася, наче колонія личинок. Поки ми протискалися крізь натовп, в Обембе відірвався ремінець на сандалях. Якийсь чоловік важко наступив на сандалю ззаду, і Обембе довелося висмикувати її з-під ноги чоловіка, тож ремінець і не витримав, після чого сандаля з єдиним ремінцем спереду стала човганцем. Обембе почав волочити ногу, просуваючись разом із нами похилою дорогою через ринок.

Ледве ми вийшли на неї, Обембе зупинився, приставив долоню до вуха й несамовито закричав:

– Слухайте, слухайте!

– Що слухати? – спитав Ікенна.

Аж раптом я почув звук, схожий на гамір процесії, тільки цього разу ближчий і відчутніший.

– Слухайте, – коротко сказав Обембе, поглянувши вгору. А тоді він раптом видав: – Хелікоп! Хелікоптор!

– Ге-лі-коптер, – сказав Боджа, гундосячи, бо саме задрав голову.

Тепер гелікоптер показався повністю й почав поступово знижуватися до висоти двоповерхових будинків у нашому районі. Він був зелено-білий, кольорів нігерійського прапора, і ніс на собі зображення білого коня, готового рвонутися вперед, нанесене всередині довгастого овалу. У відкритих дверях з кожного боку гелікоптера сиділи чоловіки з прапорцями, затуляючи собою одну людину в поліцейській формі й іншу – в осяйній океансько-блакитній агбаді, традиційному одязі йоруба. Увесь район загудів від криків «М.К.О. Абіола!» Машини на дорогах ревіли, мотоциклісти газували так, що двигуни оглушливо вищали, а трохи віддалік почав збиратися чималий натовп.

– М.К.О.! – крикнув Ікенна, і йому перехопило голос. – В тому гелікоптері М.К.О.!

Він схопив мене за руку, і ми побігли в напрямку, де, як нам здавалося, мав сісти гелікоптер. Ми побачили, що він приземлився просто біля прекрасного будинку, оточеного легіоном дерев та дев'ятифутовою колючою огорожею, яким, вочевидь, володів якийсь впливовий політик. Будинок стояв значно ближче, ніж нам здавалося, і ми здивовано зрозуміли, що коли не брати до уваги помічників і господаря будинку, котрі чекали на М.К.О. коло воріт, ми були першими, хто прибув на це місце. Ми підійшли, співаючи одну з пісень виборчої кампанії М.К.О., але замовкли, дивлячись, як приземляється гелікоптер, і як його ледве видимі гвинти здіймають хмару пилу, що сховала з очей М.К.О і його дружину Кудират. Коли розвиднілося, ми побачили, що і М.К.О, і його дружина вбрані у традиційний одяг. Невдовзі зібралася юрба, і охоронці в уніформі та цивільному одязі стали стіною, щоб відтіснити її подалі. Люди вітали його криками й скандуванням, вигукували його ім'я, а Вождь вітав усіх, махаючи рукою. Поки розгорталася ця сцена, Ікенна завів церковну пісню, яку ми переінакшили і яку завжди співали матері, коли та сердилася на нас, щоб трохи її пом'якшити. Тоді ми вставляли «мамо» замість «Боже», але тепер Ікенна замінив «мamu» на «М.К.О.», і ми всі приєдналися до нього, співаючи на весь голос:

М.К.О., твою красу не опишеш словами.

Вона для них занадто чарівна.

Ти найдивовижніша з істот між нами,

До котрої ніщо не дорівнюється сповна.

Хто осягне твою безмежну мудрість?

Пізна твою любові глибину?

М.К.О, твою красу не опишеш словами

І твою велич, у Всесвіті одну.

Тільки-но ми заспівали, М.К.О. дав помічникові знак підвести нас ближче. Ошалілі, ми підійшли й постали перед ним. Зблизька його обличчя виявилось круглим, а голова – конічною. Коли він усміхався, то вираз очей надавав рисам неабиякої шляхетності. Він став справжньою людиною, переставши бути персонажем, що існував виключно у світі телеекранів і газетних сторінок, і зненацька виявившись таким же звичайним, як батько чи Боджа, чи навіть Імбафе й мої однокласники. Це одкровення сповнило мене раптовим страхом. Я перестав співати, опустив очі від променистого обличчя М.К.О. і вступився в його блискучі начищені туфлі. З одного боку туфель я побачив металеву фігурку голови якоїсь істоти, що була схожа на медузу з улюбленого фільму Боджі «Битва титанів». Пізніше, коли я згадав ту голову, Ікенна розповів мені, що колись начищав одні з батькових туфель із таким самим зображенням. Він переказав мені їх назву по буквах, бо не знав, як воно читається: V-e-r-s-a-s-e.

– Як вас усіх звать? – спитав М.К.О.

– Я Ікенна Агву, – сказав Ікенна. – Це мої брати: Бенджамін, Боджа й Обембе.

– О, Бенджамін, – широко всміхнувся Вождь Абіола. – Так звали мого діда.

Його дружина, вбрана в такий самий одяг, як і М.К.О, тримала в руці блискучу сумочку. Вона нахилилася до мене й погладила по голові, як гладять волохатого собаку. Я відчув, як мій коротко стрижений скальп легенько дрябнув метал. Коли вона прибрала руку, я зрозумів, що металевий предмет, який торкнувся шкіри моєї голови, був якимось із перснів, що виблискували майже на всіх її пальцях. М.К.О. підняв руку, аби привітати щільний натовп, який зібрався навколо нього й скандував тему його кампанії: «Надія! Надія!» Якийсь час він на різні лади повторював слово аwon – «ці» мовою йоруба – намагаючись дати натовпу зрозуміти, що він хоче щось сказати.

Коли скандування затихло і встановилася відносна тиша, М.К.О. скинув кулак у повітря й вигукнув:

- Awon omo yi ni pe M.K.O. lewa ju gbogbo nkan lo!

Натовп відповів схвальними вигуками, а дехто засвистів, засунувши до рота зігнуті пальці. М.К.О. дивився на нас, поки чекав тиші, а тоді продовжив англійською.

- За все мое життя в політиці, до цього дня мені ніколи не казали - навіть жодна з моїх дружин... - Натовп урвав його вибухом сміху. - Мені ніколи не казали, що мою красу не описати словами - pe mo le wa ju gbogbo nka lo.

Хор голосів знову схвально заревів, а М.К.О. стиснув мое плече долонею.

- Вони кажуть, що вона надто чарівна.

Натовп трохи приглушив його слова хвилею оплесків і гудінням.

- Кажуть, ніщо не дорівнюється до неї сповна.

Юрба знову заволатала, а щойно затихла, М.К.О. - найагресивнішим голосом, який тільки можна уявити, вибухнув:

- Ніщо, крім майбутньої краси Федеративної Республіки Нігерія!

Юрба на нескінченні хвилини заповнила повітря криком, даючи йому змогу говорити, але цього разу не до них, а до нас.

- Зробіть для мене дещо. Усі ви, - сказав він, описуючи вказівним пальцем коло над нашими головами. - Станьте зі мною і сфотографуйтеся. Ми використаємо цей кадр для кампанії.

Ми кивнули, а Ікенна сказав:

- Так, сер.

– Оуа, тоді ставайте поруч.

Він дав знак одному з помічників, дужому чоловікові в підігнутому коричневому костюмі з червоною краваткою, підійти до нас. Чоловік нахилився до нього й прошепотів щось на вухо, з чого ми розібрали тільки слово «камера». За якусь мить поруч з'явився охайно вдягнений чоловік у блакитній сорочці, на грудях якого на чорному шнурку з написом «NIKON» по всій довжині висіла фотокамера. Ще кілька помічників спробували трохи відтіснити натовп, коли М.К.О. на хвилинку відійшов від нас, аби потиснути руку своєму господареві, політику, який стояв поруч і чекав його уваги. Тоді М.К.О. повернувся до нас.

– Готові?

– Так, сер, – хором відповіли ми.

– Добре, – сказав він. – Я стану посередині, а ви двоє... – він зробив знак Ікенні й мені, – перейдіть сюди. – Ми стали від нього праворуч, а Обембе і Боджа – ліворуч. – Добре, добре, – пробурмотів він.

Фотограф, ставши одним коліном на землю, націлив на нас камеру, і яскравий спалах освітив наші обличчя на частку секунди. М.К.О. заплескав у долоні, і натовп повторив за ним, і радісно загукав.

– Дякую вам, Бенджаміне, Обембе, Ікенно, – сказав М.К.О., показуючи на кожного з нас пальцем. Коли він дістався до Боджі, то збентежено замовк, чекаючи, поки той назветься. М.К.О. повторив ім'я по складах із нисхідною інтонацією: – Бо-джо.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Купити: https://tn.knigapoisk.com/ob-oma_chi-oz/ribalki

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)